

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

گزارش پیش‌نشرهای همایش ملی

مسئله تورم در ایران: ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها

پژوهشکده اقتصاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

به کوشش:

لیلا سادات زعفرانچی
جلال منتظری شورکچالی
نرگس اکبرپورروشن

۳ بهمن‌ماه ۱۴۰۲

نمایه مؤسسه استنادی و پایش علم و فناوری جهان اسلام

۰۲۲۳۰-۵۷۰۸۵

بسم الله الرحمن الرحيم

گزارش پیش‌نشست‌های همایش ملی

مسئله تورم در ایران ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها

به کوشش

لیلاسادات زعفرانچی
جلال منتظری شورکچالی
نرگس اکبرپورروشن

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

همایش ملی

«مسئله تورم در ایران: ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها»

رئیس همایش:

دکتر یحیی فوزی، استاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

اعضاء کمیته علمی:

- سید شمس‌الدین حسینی، استاد دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبایی
- زهرا (میلا) علمی، استاد دانشکده علوم اقتصادی و اداری دانشگاه مازندران
- سیدحسین میرجلیلی، استاد پژوهشکده اقتصاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- تیمور رحمانی، دانشیار دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران
- کامران ندری، دانشیار دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد دانشگاه امام صادق (ع)
- ابراهیم التجائی، دانشیار پژوهشکده اقتصاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- علی نصیری‌اقدم، استادیار دانشگاه علامه طباطبایی
- حسین صمصامی مزرعه‌آخوند، استادیار دانشکده اقتصاد و علوم سیاسی دانشگاه شهید بهشتی
- مهدی قائمی‌اصل، استادیار دانشکده اقتصاد دانشگاه خوارزمی
- لیلاسادات زعفرانچی، استادیار پژوهشکده اقتصاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- جلال منتظری شورکچالی، استادیار پژوهشکده اقتصاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- نرگس اکبرپورروشن، استادیار پژوهشکده اقتصاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

دبیران علمی:

لیلاسادات زعفرانچی - جلال منتظری شورکچالی

دبیر اجرایی:

نرگس اکبرپورروشن

کمیته اجرایی همایش:

زهرا نوایی لوانسانی

طاهره خیرخواه

رضا اسماعیلی خروساکی

آدرس سایت:

<http://www.ihcs.ac.ir/inflationconf>

فهرست مطالب

صفحه

۷	پیشگفتار
۱۱	پیش‌نشست اول: بررسی علل و ریشه‌های تورم در ایران
۱۳	شناسنامهٔ اولین پیش‌نشست
	سخنران اول: دکتر تیمور رحمانی
۱۴	«تورم ماندگار و جهش‌های تورمی در اقتصاد ایران»
	سخنران دوم: دکتر جلال منتظری شورکچالی
۱۵	«نفرین منابع، بیماری هلندی و تورم در اقتصاد ایران»
	سخنران سوم: دکتر ابراهیم صیامی
۱۶	«عملیات بودجه‌ای و فرابودجه‌ای دولت و آثار آن بر پایداری تورم در ایران»
۱۷	گزارش اولین پیش‌نشست همایش
۲۳	پیش‌نشست دوم: تجارب کشورهای جهان در مقابله با تورم
۲۵	شناسنامهٔ دومین پیش‌نشست
	سخنران اول: دکتر کامران ندری
۲۶	«هنر مهار تورم؛ دوراهی‌های سخت سیاست‌گذاری»
	سخنران دوم: دکتر مهدی قاسمی علی‌آبادی
۲۷	«جنبه‌های دیده‌نشدهٔ بروز تورم در اقتصاد ایران و مروری بر تجارب بین‌المللی در این خصوص» ...
۲۸	گزارش دومین پیش‌نشست همایش
۳۱	پیش‌نشست سوم: ناترازی‌های مالی و تورم در ایران
۳۳	شناسنامهٔ سومین پیش‌نشست
	سخنران اول: دکتر داود دانش‌جعفری
۳۴	«ناترازی‌های بودجه دولت و تورم در ایران»
	سخنران دوم: دکتر موسی شهبازی
۳۵	«ناترازی بانکی و تورم در ایران»

	سخنران سوم: دکتر نرگس اکبرپورروشن
۳۶	«ناترازی صندوق‌های بازنشستگی و تورم در ایران».....
۳۷	گزارش سومین پیش‌نشست همایش.....
۴۱	پیش‌نشست چهارم: تحلیل تورم و روابط بین‌الملل در ایران
۴۳	شناسنامه چهارمین پیش‌نشست
	سخنران اول: دکتر مصطفی سمیعی نسب
۴۴	«تحلیلی بر پیامدهای تحریم بر تورم در اقتصاد ایران».....
	سخنران دوم: دکتر زهرا مشفق
۴۵	«دیپلماسی اقتصادی و تورم در ایران».....
	سخنران سوم: دکتر الناز باقرپور
۴۶	«تحلیل تورم در ایران و راهکارهای مهار آن».....
۴۷	گزارش چهارمین پیش‌نشست همایش.....
۵۱	پیش‌نشست پنجم: ارزیابی سیاست‌های ضدتورمی در ایران
۵۳	شناسنامه پنجمین پیش‌نشست
	سخنران اول: دکتر مجید کریمی
۵۴	«عملکرد دولت ایران در مهار تورم».....
	سخنران دوم: دکتر محمدحسین معماریان
۵۵	«ارزیابی سیاست‌گذاری مالی و بودجه‌ای ایران در مقابله با تورم».....
	سخنران سوم: دکتر احمدرضا جلالی نائینی
۵۶	«تکانه‌های خارجی، فشار هزینه، و رکود تورمی در اقتصاد ایران».....
۵۷	گزارش پنجمین پیش‌نشست همایش.....
۶۳	پیش‌نشست ششم: جنبه‌های غیراقتصادی تورم در ایران
۶۵	شناسنامه ششمین پیش‌نشست
	سخنران اول: دکتر سیده‌زهرا اجاق
۶۶	«رسانه‌ها و شکل‌گیری تورم انتظاری: مروری بر عوامل و راه‌حل‌ها».....

- سخنران دوم: دکتر شروین مقیمی
 ۶۷ «سیاسی شدن معیشت: تأملی از منظر الهیات سیاسی تجدد»
 سخنران سوم: دکتر سپیده میرمجیدی
 ۶۸ «تأملی پیرامون آثار حقوقی تورم از منظر نرخ جرم»
 سخنران چهارم: دکتر سیدمحمدرضا امیری طهرانی‌زاده
 ۶۹ «احکام تورم از دیدگاه فقه اقتصادی»
 ۷۰ گزارش ششمین پیش‌نشست همایش
 ۷۵ **پیش‌نشست هفتم: تورم و اثرات آن بر رشد اقتصادی**
 ۷۷ شناسنامه هفتمین پیش‌نشست
 سخنران اول: مصطفی فرخ‌فال
 ۷۸ «اندازه‌گیری تورم در مرکز آمار ایران»
 سخنران دوم: دکتر مرتضی عزتی
 ۷۹ «نظریه مقداری پول؛ تولید و تورم در ایران»
 سخنران سوم: دکتر اعظم احمدیان
 ۸۰ «آسیب‌پذیری رشد اقتصادی از تورم»
 ۸۱ گزارش هفتمین پیش‌نشست همایش
 ۸۵ **پیش‌نشست هشتم: واکاوی علل تورم و راهکارهای کنترل آن در ایران ..**
 ۸۷ شناسنامه هشتمین پیش‌نشست
 سخنران اول: دکتر عباس شاکری
 ۸۸ «علل و پویایی‌های تورم در ایران»
 سخنران دوم: دکتر حسین درودیان
 ۸۹ «علل تورم در دوران بی‌ثبات و با ثبات اقتصادی در ایران»
 سخنران سوم: دکتر علی نصیری‌ا قدم
 ۹۰ «بررسی علل تورم و اثر تغییرات دستمزد»
 ۹۱ گزارش هشتمین پیش‌نشست همایش

پیشگفتار

تورم مستمر و بالا یکی از ابرچالش‌های اقتصاد ایران طی دهه‌های گذشته بوده که زندگی و معیشت مردم؛ به‌ویژه دهک‌های پایین درآمدی؛ را برای سال‌های متمادی به شدت تحت تأثیر منفی قرار داده است. بررسی روند بلندمدت تورم در کشور نشان می‌دهد متوسط، نوسانات و جهش‌های تورمی نه تنها در گذر زمان، یک روند رو به بهبود را طی نکردند، بلکه اوضاع؛ به ویژه در دهه اخیر؛ به سمت وخامت رفته است. این در حالی است که همواره در دولت‌های مختلف، مسئله تورم به عنوان یک عارضه ساختاری اقتصاد ایران، مورد توجه خاص دولت‌مردان و سیاست‌گذاران کشور بوده و در این راستا، برنامه‌ها و سیاست‌های مختلفی تدوین و به اجرا درآمد، که علیرغم این جهت‌گیری‌ها، هیچ کدام از این اقدامات در عرصه عمل منتج به نتیجه مطلوب نشد. بنابراین و با توجه به اینکه سطح تورم کشور در حال گذرکردن به کانال‌های جدید بالاتری است و آثار منفی این تورم‌های خزنده بر سایر متغیرهای کلان اقتصادی و اجتماعی در حال افزایش است، به نظر می‌رسد عزم به درمان ساختاری و پایدار معضل تورم، یک ضرورت انکارناپذیر در کشور است.

این مهم در نام‌گذاری سال ۱۴۰۲ توسط مقام معظم رهبری و طرح شعار سال جاری با عنوان «مهار تورم و رشد تولید» و تأکید بر معرفی تورم به عنوان «مشکل اصلی» و تولید داخلی به عنوان «یکی از کلیدهای نجات کشور از مشکلات اقتصادی» تعقیب شده است. در این راستا در فروردین‌ماه سال جاری، پژوهشکده اقتصاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی با توجه به رسالت خود در تمرکز بر مسائل اولویت‌دار اقتصاد کشور، برگزاری همایشی ملی با عنوان «مسئله تورم در ایران: ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها» را در دستور کار خود قرار داد. هدف غایی این همایش جریان‌سازی و گردآوری اندیشه‌ها و ایده‌ها پیرامون مسئله تورم در کشور از سه منظر ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها و ارائه توصیه‌های سیاستی و کاربردی؛ با هدف مدیریت وضعیت تورمی و کنترل پیامدهای منفی ناشی از آن؛ به سیاست‌گذاران و مسئولان کشور است.

بر این اساس و مطابق با نظرات اعضای محترم کمیته علمی، برای همایش مذکور سه محور اصلی به شرح زیر مقرر گردید:

* علل و ریشه‌های تورم در ایران

- ریشه‌های اصلی کوتاه‌مدت و بلندمدت تورم در ایران
- عملیات بودجه‌ای و فرابودجه‌ای دولت و اثر آن بر پایداری تورم در ایران
- اقتصاد سیاسی ناتوانی کنترل تورم در ایران
- انتظارات تورمی و پویایی‌های تورم در ایران
- نفرین منابع، بیماری هلندی و تورم در ایران
- روابط سیاسی - اقتصادی بین‌المللی و اثر تحریم‌ها بر تورم در ایران
- نظام پرداخت‌های بین‌المللی و اثرات آن بر تورم و شوک‌های تورمی در ایران

* آثار تورم در ایران

- آثار و پیامدهای اقتصادی تورم در ایران
- آثار و پیامدهای اجتماعی تورم در ایران
- آثار و پیامدهای سیاسی تورم در ایران
- برندگان و بازندگان تورم در ایران
- هزینه‌های تورم و اندازه‌گیری آن در ایران
- ناطمینانی ناشی از تورم در ایران، حفظ ارزش پول ملی و مسئله بی‌ثباتی
- رابطه کوتاه‌مدت و بلندمدت تورم با رشد اقتصادی و تولید در ایران

* ارزیابی سیاست‌ها در کنترل تورم

- ارزیابی سیاست‌گذاری مالی و بودجه‌ای در مقابله با تورم در ایران
- ارزیابی سیاست‌گذاری پولی و ارزی در مقابله با تورم در ایران
- رابطه بهینه دولت و بانک مرکزی (مسئله استقلال) و مقابله با تورم در ایران
- سیاست‌های تجاری، قیمت‌گذاری و تورم در ایران
- عملکرد نظام بانکی، فناوری‌های نوین مالی و تورم در ایران
- بررسی سیاست‌ها و ابزارهای مقابله با تورم در سایر کشورها
- تجربیات موفق و ناموفق سایر کشورها در مقابله با تورم

با توجه به گستردگی مباحث مرتبط با هر یک از محورهای تعیین‌شده برای همایش و با هدف ایجاد یک اجماع نخبگانی حداکثری، برگزاری سلسله نشست‌هایی در دستور کار کمیته علمی و اجرایی همایش قرار گرفت که در این راستا، هشت پیش‌نشست تخصصی با مشارکت برخی صاحب‌نظران جامعه علمی، دانشگاهی و مسئولین اجرائی حوزه اقتصادی کشور برگزار شد. با توجه به ارائه نکات ارزشمند

بسیاری توسط مشارکت‌کنندگان دانشگاهی و اجرایی کشور، دبیران همایش در این مجموعه تلاش کرده‌اند تا نقطه نظرات مطرح شده را جهت بهره‌برداری حداکثری جامعه علمی و اجرایی کشور گردآوری و ارائه کنند.

در خاتمه لازم می‌دانیم ضمن تشکر از آقای دکتر موسی نجفی رئیس محترم پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی و نیز آقای دکتر یحیی فوزی معاون محترم پژوهشی و اعضاء محترم کمیته علمی همایش، جهت راهنمایی و همراهی با دبیران علمی و اجرایی، از تلاش بی‌وقفه و خالصانه ده‌ماهه همکاران گرامی خود در پژوهشگاه و پژوهشکده اقتصاد جهت برنامه‌ریزی و پیگیری برگزاری این سلسله نشست‌ها سپاسگزاری نماییم.

امید است با گردآوری ایده‌ها و اندیشه‌های گوناگون در خصوص مسأله تورم در ایران و جمع‌بندی آن، جهت ارائه به مسئولان و تصمیم‌سازان سیاست‌گذار، بتوانیم چراغی را در مسیر دشوار و پیچیده مدیریت شرایط تورمی کنونی کشور روشن سازیم.

لیلاسادات زعفرانچی و جلال منتظری شورکچالی

دبیران علمی همایش

پیش‌نشست اول

بررسی علل و ریشه‌های تورم در ایران

شناسنامه اولین پیش‌نشست

عنوان: بررسی علل و ریشه‌های تورم در ایران

زمان: ۲۵ تیر ۱۴۰۲

مکان: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

دبیر: دکتر جلال منتظری شورکچالی

عضو هیئت‌علمی پژوهشگاه علوم انسانی و
مطالعات فرهنگی و معاون اقتصادی اداره
کل امور اقتصادی و دارایی استان تهران

سخنران اول:

دکتر تیمور رحمانی

عضو هیئت‌علمی دانشگاه تهران

عنوان سخنرانی:

تورم ماندگار و جهش‌های تورمی در اقتصاد ایران

نکات برجسته سخنرانی

- درک قابل‌قبول از چگونگی ایجاد و حتی درمان تورم مستلزم تمییز آنچه متوسط تورم یا تورم بلندمدت ایران را شکل می‌دهد از آنچه به‌صورت مقطعی اسباب جهش تورم را فراهم می‌آورد، است.
- «اقتصاد ایران بیش از توان تولید خود قدرت خرج کردن ایجاد می‌کند» و این امر اصلی‌ترین علت تورم‌های بالا در ایران است.
- تحمیل شوک‌های برون‌زای خارج از قلمرو اقتصاد به اقتصاد ایران، یعنی جهش برون‌زای نرخ ارز، عامل اصلی نوسانات و جهش‌های تورمی در ایران است.
- افزایش حجم ناترازی‌ها در بخش‌های مختلف علت روند صعودی تورم در ایران است.
- تنها هنگامی متوسط تورم یا تورم بلندمدت ایران شروع به کاهش می‌کند که متوسط رشد نقدینگی کاهش یابد و این تنها در صورتی رخ می‌دهد که ایجاد توان خرج کردن فراتر از توان تولید متوقف یا کند شود.

سخنران دوم:

دکتر جلال منتظری شورکچالی

عضو هیئت‌علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی و معاون اقتصادی اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان تهران

عنوان سخنرانی:

نفرین منابع، بیماری هلندی و تورم در اقتصاد ایران

نکات برجسته سخنرانی

- لزوماً برخورداری از منابع عظیم طبیعی به معنی عملکرد اقتصادی ضعیف‌تر کشورهای برخوردار از منابع طبیعی نیست.
- مدیریت ضعیف زمینه‌ساز تبدیل منابع به نفرین و مدیریت درست و سالم زمینه‌ساز تبدیل منابع به موهبت در کشورهای برخوردار از منابع طبیعی است.
- منابع عظیم حاصل از فروش نفت و گاز متعلق به همه نسل‌های کشور است و همه نسل‌ها باید از مزایای آن بهره‌مند شوند.
- «عدم‌امکان تغییر قوانین منابع و مصارف»، «عدم‌دخالت دولت در مدیریت صندوق»، «انتقال تمامی منابع حاصل از نفت و گاز به صندوق»، «تعیین سهم بودجه از محل منابع صندوق» و «ممنوعیت برداشت از اصل منابع صندوق»، به‌عنوان اصلی‌ترین راهکارهای بهبود عملکرد صندوق ذخیره ارزی در کشور است.

سخنران سوم:

دکتر ابراهیم صیامی

مدیرکل آینده‌پژوهشی، مدل‌سازی و مدیریت

اطلاعات اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی

عنوان سخنرانی:

عملیات بودجه‌ای و فرابودجه‌ای دولت و آثار آن بر پایداری تورم در ایران

نکات برجسته سخنرانی

- عدم‌اعتبار کامل سیاست‌گذار پولی، انتظارات تورمی و مشکلات نظام بودجه‌ریزی کشور، مهم‌ترین علل شکل‌گیری پایداری تورم در ایران هستند.
- درآمدهای نفتی، فروش اموال منقول و غیرمنقول و درآمد ناشی از واگذاری‌ها (خصوصی‌سازی) منابع ناپایدار بودجه عمومی هستند که زمینه‌ساز تشدید کسری بودجه دولت طی سال‌های اخیر شده‌اند.
- «استفاده دولت از منابع تنخواه‌گردان منوط به ارائه اوراق مالی اسلامی درون‌سالی»، «ممنوعیت وضع تکالیف اعتباری فرابودجه‌ای بر نظام بانکی»، «تعیین سقف تضمین‌نامه‌های فرابودجه‌ای صادره توسط سازمان برنامه و بودجه در چهارچوب برنامه پولی»، «پرهیز از ایجاد بدهی ارزی بخش دولتی به بانک مرکزی» و «عدم استفاده از منابع ریالی بانک مرکزی در ازای منابع غیرقابل‌دسترس ارزی»، می‌توانند به‌عنوان راهکارهای کوتاه‌مدت برای کنترل تورم ایفای نقش کنند.

گزارش پیش‌نخست اول همایش

پیش‌نخست اول همایش ملی «مسئله تورم در ایران؛ ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها» با عنوان «بررسی علل و ریشه‌های تورم در ایران» در روز یکشنبه مورخ ۲۵ تیرماه ۱۴۰۲ در محل سالن ادب پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی توسط پژوهشکده اقتصاد برگزار شد.

در ابتدای نشست، جناب آقای دکتر جلال منتظری، عضو هیئت‌علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی و دبیر نشست، ضمن خیر مقدم به حضار در سالن و برخط، اشاره کوتاهی به اهداف همایش ملی «مسئله تورم در ایران؛ ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها» و نسبت اولین پیش‌نخست با اهداف همایش داشتند و سپس، «بررسی علل و ریشه‌های تورم در ایران» با سخنرانی دکتر تیمور رحمانی، عضو هیئت‌علمی دانشگاه تهران، با عنوان «تورم ماندگار و جهش‌های تورمی در اقتصاد ایران» آغاز شد.

دکتر تیمور رحمانی در ابتدا بر لزوم فهم تمایز متوسط تورم و جهش‌های تورمی تأکید و بیان کردند: درک قابل قبول از چگونگی ایجاد و حتی درمان تورم، مستلزم تمییز آنچه متوسط تورم یا تورم بلندمدت ایران را شکل می‌دهد از آنچه به صورت مقطعی اسباب جهش تورم را فراهم می‌آورد، است. ایشان بررسی در خصوص تورم در ایران را حامل سه یافته مهم دانستند که فهم هر یک از آن‌ها حائز اهمیت زیادی است: نخست، اقتصاد ایران از سال ۱۳۵۰ تاکنون متوسط نرخ تورم بالایی داشته است، به طوری که متوسط ساده نرخ تورم در ایران طی این دوره ۲۰ درصد بوده است؛ دوم، اقتصاد ایران از سال ۱۳۵۰ تاکنون، علاوه بر متوسط نرخ تورم بالا، نوسانات تورمی قابل توجهی داشته است؛ و سوم، اقتصاد ایران طی این مدت روند تورمی در مجموع صعودی داشته است.

استاد برجسته حوزه اقتصاد پولی کشور، سپس، ضمن تأکید بر اهمیت آسیب‌شناسی تورم در ایران، به تشریح علل یافته‌های سه‌گانه اخیر پرداختند. ایشان در توضیح اینکه چرا متوسط تورم ایران بالا است، بیان کردند: «اقتصاد ایران بیش از توان تولید خود قدرت خرج کردن ایجاد می‌کند» و این امر را اصلی‌ترین علت تورم‌های بالا در ایران قلمداد کردند. در توضیح یافته دوم و اینکه چرا تورم ایران دچار نوسانات قابل توجه است، تحمیل شوک‌های برون‌زای خارج از قلمرو اقتصاد به

اقتصاد ایران را عامل اصلی دانستند و درنهایت، در پاسخ به اینکه چرا روند تورم ایران صعودی بوده، توضیح دادند که اقتصاد ایران طی دهه‌ها به تدریج با افزایش حجم ناترازی‌ها در بخش‌های مختلف مواجه شده است.

دکتر رحمانی ماجرای تورم پنجاه و دو ساله ایران را این‌گونه خلاصه کردند که «تقریباً علت متوسط تورم بالا یا به اصطلاح تورم بلندمدت ایران ایجاد توان خرج کردن فراتر از توان تولید اقتصاد ایران از طریق بودجه و فرابودجه دولت و همچنین از طریق توسل به توان خلق اعتبار بانک‌ها و مدارای مقرراتی با نظام بانکی بوده است». نکته مهم دیگر سخنرانی ایشان تأکید بر تفاوت عامل مسلط تورم بلندمدت و جهش تورمی و لذا ماهیت متفاوت این دو بود. ایشان تأکید کردند که عامل مسلط متوسط تورم یا تورم بلندمدت، که همان ایجاد توان خرج کردن فراتر از توان تولید اقتصاد ایران است و خود را در رشد بسیار بالای نقدینگی نسبت به رشد اقتصادی نشان می‌دهد، به تدریج تورم ایجاد می‌کند و یا شروع به تشدید آن می‌کند، درحالی‌که عامل مسلط جهش‌های تورمی ایران، یعنی جهش برون‌زای نرخ ارز، به سرعت اسباب تشدید تورم را فراهم می‌کند.

دکتر تیمور رحمانی، درنهایت به این پرسش اساسی پرداختند که چه زمانی متوسط تورم شروع به کاهش خواهد کرد. به باور ایشان، تنها هنگامی متوسط تورم یا تورم بلندمدت ایران شروع به کاهش می‌کند که متوسط رشد نقدینگی کاهش یابد و این تنها در صورتی رخ می‌دهد که ایجاد توان خرج کردن فراتر از توان تولید متوقف یا کند شود و این مهم نیز تنها در صورتی رخ می‌دهد که بازی تخصیص منابع اقتصاد ایران دچار دگرگونی اساسی شود.

پس از سخنرانی دکتر تیمور رحمانی، دکتر جلال منتظری، عضو هیئت‌علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی و معاون اقتصادی اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان تهران به ارائه با موضوع «نفرین منابع، بیماری هلندی و تورم در اقتصاد ایران» پرداختند.

دکتر منتظری، ضمن توضیح نظریه نفرین منابع بر این نکته تأکید کردند که عملکرد اقتصادی ضعیف بسیاری از کشورهای نفتی و عدم حضور اکثر کشورهای با وفور منابع طبیعی و نفت در زمره کشورهای توسعه‌یافته خط بطلانی است بر این انتظار که درآمدهای حاصل از منابع طبیعی منتج به حرکت سریع در مسیر پیشرفت و توسعه می‌شود. ایشان با تأکید بر اینکه «ایده اصلی نظریه نفرین منابع

عملکرد اقتصادی ضعیف‌تر کشورهای دارای منابع طبیعی غنی در بلندمدت است»، مهم‌ترین مکانیسم‌های اثرگذاری منفی وفور منابع طبیعی بر اساس این نظریه را شامل بیماری هلندی، افزایش رانت جویی و فساد مالی، کاهش سرمایه انسانی و کاهش میل به پس‌انداز، و سرمایه‌گذاری در کشورهای دارای رانت عظیم منابع طبیعی دانستند. ایشان ادامه دادند که بر اساس نظریه نفرین منابع، آثار احتمالی وفور منابع طبیعی می‌تواند منتج به افزایش نقدینگی و تورم، بروز تورم بالا در بخش تولیدات غیرتجاری، کاهش رقابت‌پذیری بخش صنعتی و تولیدات، رشد نامتوازن اقتصادی، کاهش رشد اقتصادی بلندمدت، افزایش فعالیت‌های سوداگرانه و نامولد، وابستگی بودجه به درآمدهای حاصل از منابع طبیعی و افزایش فساد و عدم‌پاسخگویی و شفافیت شود.

عضو هیئت‌علمی پژوهشکده اقتصاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سپس، با بررسی کارنامه اقتصادی کشورهای پیشرو در سراسر جهان بر اساس ارزش منابع طبیعی، یعنی کشورهای روسیه، آمریکا، عربستان، کانادا، ایران، چین، برزیل، استرالیا، عراق، ونزوئلا و هند، تأکید نمود که لزوماً برخورداری از منابع عظیم طبیعی به معنی عملکرد اقتصادی ضعیف‌تر این کشورها نیست و ریشه اصلی مشکلات ظاهرشده در برخی از کشورهای برخوردار از منابع طبیعی مدیریت ضعیف این منابع است؛ درواقع، مدیریت ضعیف زمینه‌ساز تبدیل منابع به نفرین و مدیریت درست و سالم زمینه‌ساز تبدیل منابع به موهبت در کشورها است.

در ادامه، دکتر منتظری بر اساس گزارش‌های سال ۲۰۲۲ بانک جهانی، به بررسی نرخ‌های تورم در کشورهای جهان پرداختند و بیان کردند: ۸ کشور در دنیا (۳/۸٪ کشورهای دنیا) تورم بالای ۴۰ درصد، ۱۰ کشور در دنیا (۴/۸٪) تورم بین ۲۰ تا ۳۵ درصد و ۹۱/۲٪ کشورهای دنیا در سال ۲۰۲۲ تورم پایین ۲۰ درصد را تجربه کرده‌اند. بر این اساس، ایشان نتیجه گرفتند که نمی‌توان تورم را یک بحران جهانی قلمداد کرد.

ایشان باتوجه‌به عملکرد مطلوب کشور نروژ در هدایت صحیح منابع ناشی از فروش منابع طبیعی و نفت، به‌طور ویژه بر تجربه این کشور متمرکز شدند. به‌طور کلی، شش سیاست کلی، هوشمندانانه و درعین‌حال دوراندیشانه کشور نروژ در مدیریت منابع نفت یعنی سیاست‌های درس از گذشته، شفاف‌سازی عملکرد صندوق ذخیره ارزی کشور از طریق انتشار گزارش‌های فصلی برای عموم مردم، سرمایه‌گذاری

وجوه صندوق در دیگر کشورها، حق برداشت ممنوع از صندوق ذخیره ارزی، توجه به کارآفرینی و سودآوری بلندمدت و استفاده از سود حاصل از سرمایه‌گذاری‌های صندوق ذخیره ارزی جهت تأمین تعهدات بلندمدت دولت در صندوق بازنشستگی، می‌تواند راهنمای خوبی برای صندوق ذخیره ارزی کشور ما باشد.

دکتر جلال منتظری درنهایت با تأکید بر اینکه منابع عظیم حاصل از فروش نفت و گاز متعلق به همه نسل‌های کشور است و همه نسل‌ها باید از مزایای آن بهره‌مند شوند، به ارائه پیشنهادهایی برای بهبود عملکرد صندوق ذخیره ارزی کشور پرداختند. عدم امکان تغییر قوانین منابع و مصارف، ایجاد واحد سازمانی مناسب جهت حضور در بازارهای بین‌المللی، عدم دخالت دولت در مدیریت صندوق، انتقال تمامی منابع حاصل از نفت و گاز به صندوق و تعیین سهم بودجه از این محل و ممنوعیت برداشت از اصل منابع صندوق را به‌عنوان برخی از راهکارهای اساسی برای جلوگیری از هدررفت منابع عظیم حاصل از فروش نفت و گاز در کشور مطرح کردند.

سومین سخنرانی نشست توسط دکتر ابراهیم صیامی، مدیرکل آینده‌پژوهشی، مدل‌سازی و مدیریت اطلاعات اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی، با عنوان عملیات بودجه‌ای و فرابودجه‌ای دولت و آثار آن بر پایداری تورم در ایران ارائه شد. دکتر صیامی ضمن بررسی روند تورم در ایران از سال ۱۳۵۰ تا ۱۴۰۱، بیان کردند که اقتصاد ایران تا قبل از دوره ۱۴۰۱-۱۳۹۸، هیچ‌گاه نرخ تورم بالای ۴۰ درصد را برای چهار سال متوالی تجربه نکرده بود. ایشان در بررسی سهم گروه‌های مختلف از تورم سال ۱۴۰۱، نشان دادند که بیشترین سهم به گروه‌های «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها»، «مسکن، آب، برق و گاز و سایر سوخت‌ها» و «حمل‌ونقل» به ترتیب با ۴۰/۳، ۲۶/۲ و ۹/۱ درصد اختصاص داشته است. ایشان با مقایسه این ارقام با سهم گروه‌های مختلف از نرخ تورم سال ۱۴۰۰، بیان کردند که سهم گروه «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» و گروه «مسکن، آب، برق و گاز و سایر سوخت‌ها» افزایش یافته است.

مدیرکل آینده‌پژوهشی، مدل‌سازی و مدیریت اطلاعات اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی کشور با اشاره به اینکه «سطوح تورم بالا به همراه نااطمینانی زیاد باعث پایداری تورم در اقتصاد ایران شده است»، عوامل مؤثر بر شکل‌گیری پایداری تورم را شامل عدم‌اعتبار کامل سیاست‌گذار پولی، انتظارات تورمی و

مشکلات نظام بودجه‌ریزی کشور دانستند. ایشان با تمرکز بر نظام بودجه‌ریزی در کشور، بیان کردند که درآمدهای نفتی، فروش اموال منقول و غیرمنقول و درآمد ناشی از واگذاری‌ها (خصوصی‌سازی) منابع ناپایدار بودجه عمومی هستند که زمینه‌ساز تشدید کسری بودجه دولت طی سال‌های اخیر شده‌اند. وی، ضمن تأکید بر لزوم ابتناء بر پیش‌بینی‌های دقیق‌تر برای بودجه‌ریزی، منابع و مصارف تبصره ۱۴ بودجه را مورد بررسی قرار داد. دکتر ابراهیم صیامی درنهایت به ارائه راهکارهای کوتاه‌مدت برای کنترل تورم در حوزه عملیات بودجه‌ای و فرابودجه‌ای دولت از جمله: استفاده دولت از منابع تنخواه‌گردان منوط به ارائه اوراق مالی اسلامی درون‌سالی توسط دولت؛ جلوگیری از مصوبات دارای بار مالی و آثار تورمی در دستگاه‌های مختلف دولتی؛ ممنوعیت وضع تکالیف اعتباری فرابودجه‌ای بر نظام بانکی و تعیین سقف تضمین‌نامه‌های فرابودجه‌ای صادره توسط سازمان برنامه و بودجه در چهارچوب برنامه پولی؛ پرهیز از ایجاد بدهی ارزی بخش دولتی به بانک مرکزی و عدم استفاده از منابع ریالی بانک مرکزی در ازای منابع غیرقابل دسترس ارزی؛ برنامه کاهش ناترازی صندوق‌های بازنشستگی به‌منظور کنترل اضافه برداشت بانک رفاه کارگران و احصای بدهی‌ها و تعهدات بخش دولتی به بانک‌ها و بانک مرکزی اشاره کرد.

پیش‌نشست دوم

تجارب کشورهای جهان در مقابله با تورم؛

دلالت‌هایی برای سیاست‌گذاری در

اقتصاد ایران

شناسنامه دومین پیش نشست

عنوان: تجارب کشورهای جهان در مقابله با تورم؛
دلالت‌هایی برای سیاست‌گذاری در اقتصاد ایران

زمان: ۱۹ شهریور ۱۴۰۲

مکان: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

دبیر: دکتر نرگس اکبر پورروشن

عضو هیئت‌علمی پژوهشگاه علوم انسانی و
مطالعات فرهنگی

سخنران اول:

دکتر کامران ندری

عضو هیئت‌علمی دانشگاه امام صادق (ع)

عنوان سخنرانی:

هنر مهار تورم؛ دوراهی‌های سخت سیاست‌گذاری

نکات برجسته سخنرانی

- در طبقه‌بندی تورم از نظر شدت (تورش تورمی، تورم متوسط، تورم بالا و اُبر تورم)، اقتصاد ایران که از دهه ۵۰ با تورم مواجه شده، برای سال‌های زیادی تورم میانه را تجربه کرده است که طبق تعریف، تورم سالیانه بین ۱۵ تا ۳۰ درصد حداقل برای سه سال متوالی است.
- در سال‌های اخیر و با عبور نرخ تورم از ۳۰ درصد، ایران عملاً وارد فاز تورم‌های بالا شده است.
- هزینه‌های کاهش تورم در سطوح تورم‌های بالاتر (اُبر تورم و تورم شدید) کمتر از میانه است.
- کسب درآمد دولت‌ها از خلق پول، در کشورهای دارای تورم میانه به‌طور متوسط حدود ۲ درصد تولید ناخالص داخلی است و ۱۰ درصد درآمد دولت را تشکیل می‌دهد.
- مدیریت نرخ ارز، تعدیل دستمزدها با نرخ‌ی کمتر از تورم (در صورت کنترل تبعات اجتماعی)، و اصلاحات نهادی مخصوصاً در دستگاه‌های تخصصی (مانند بانک مرکزی و سازمان برنامه و بودجه) در جهت استقلال بیشتر می‌توانند به مهار تورم در کشور کمک کنند.

سخنران دوم:

دکتر مهدی قاسمی علی‌آبادی

دبیر کمیسیون زیربنایی، صنعت و محیط‌زیست

دفتر هیئت دولت

عنوان سخنرانی:

جنبه‌های دیده‌نشدهٔ بروز تورم در اقتصاد ایران و مروری بر تجارب بین‌المللی در این خصوص

نکات برجسته سخنرانی

- دو عامل منجر به تورم می‌شوند: رخدادهای قطعی که بذر تورم را در اقتصاد می‌کارند و محیط نامناسب پولی که تورم در آن رشد می‌کند.
- در بحث دربارهٔ تورم باید یک گام به عقب رفت و ریشه‌های عوامل تورم‌ساز (طرف تقاضا، طرف عرضه یا ساختاری) را مدنظر قرار داد.
- برخی از مهم‌ترین ریشه‌های تورم در ایران عبارت‌اند از: گستردگی پروژه‌های نیمه‌تمام دولتی، ناترازی صندوق‌های بازنشستگی، ناترازی انرژی، تحریم‌ها، کاستی‌های نظام تأمین مالی، خروج سرمایه، مهاجرت نیروی انسانی، بحران بهره‌وری، ترجیح فراگیر سفته‌بازی بر تولید، زنجیره‌های ناقص تولید ناشی از تکنولوژی.
- از ویژگی‌های محیط نامناسب پولی در ایران می‌توان به ارتباط نامناسب بین دولت و بانک مرکزی، نظام مالکیت غیرخصوصی بانک‌ها، فقدان نظارت قاعده‌مند بر بانک‌ها، نظارت منفعلانهٔ بدون مدیریت ریسک، و اختلاط وظایف در بانک مرکزی اشاره کرد.

گزارش دومین پیش‌نشدت همایش

پیش‌نشدت دوم همایش ملی «مسئله تورم در ایران؛ ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها» با عنوان «تجارب کشورهای جهان در مقابله با تورم؛ دلالت‌هایی برای سیاست‌گذاری در اقتصاد ایران» در روز یکشنبه مورخ ۱۹ شهریورماه ۱۴۰۲ در محل سالن ادب پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی توسط پژوهشکده اقتصاد برگزار شد. در ابتدای نشست، سرکار خانم نرگس اکبرپورروشن، عضو هیئت‌علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی و دبیر نشست، ضمن خیر مقدم به حضار در سالن و برخط، اشاره کوتاهی به اهداف همایش ملی «مسئله تورم در ایران؛ ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها» داشتند و اظهار امیدواری کردند که با برگزاری پیش‌نشدت‌های مقدماتی برای همایش، بتوان بحث‌های عمیق‌تر و ریشه‌ای‌تری در خصوص تورم انجام داد. وی با توجه به موضوع پیش‌نشدت، بر اهمیت مرور تجارب کشورهای به‌منظور استحصال آموزه‌های سیاستی برای اقتصاد ایران تأکید کرد و آن را پیش‌نیاز طراحی سیاست‌ها در حوزه‌های مختلف دانست.

سپس، جناب آقای دکتر کامران ندری، عضو هیئت‌علمی دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد دانشگاه امام صادق (ع)، با عنوان «هنر مهار تورم؛ دوره‌های سخت سیاست‌گذاری»، به بیان توصیه‌های سیاستی مستخرج از تجربه مبارزه با تورم در کشورهای دارای تورم بالا پرداختند. ایشان ضمن طبقه‌بندی تورم از نظر شدت (تورم تورمی، تورم متوسط، تورم بالا و ابرتورم)، بیان کردند اقتصاد ایران که از دهه ۵۰ با تورم مواجه شده، برای سال‌های زیادی تورم میانه را تجربه کرده است که طبق تعریف، تورم سالیانه بین ۱۵ تا ۳۰ درصد حداقل برای سه سال متوالی است. در سال‌های اخیر و با عبور نرخ تورم از ۳۰ درصد، تورم ایران عملاً وارد فاز تورم‌های بالا شده است. دکتر ندری تأکید کردند که تقریباً این اجماع بین اقتصاددانان وجود دارد که تورم‌های بالا مانع رشد اقتصادی است. به‌طور مشخص، ایشان دو عامل کلیدی را در این رابطه مطرح کردند: عامل نخست مسئله کسب درآمد دولت‌ها از خلق پول است که در کشورهای دارای تورم میانه به‌طور متوسط حدود ۲ درصد تولید ناخالص داخلی است و ۱۰ درصد درآمد دولت را تشکیل می‌دهد. عامل دوم هزینه‌های پایان‌دادن به تورم در کوتاه‌مدت است. نکته جالب توجه این است که هزینه‌های کاهش تورم در سطوح تورم‌های بالاتر (آبرتورم و

تورم شدید) کمتر از میانه است. درنهایت، دکتر ندری با بیان ابزارها و سیاست‌های مورداستفاده کشورهای دارای تورم بالا برای مواجهه با تورم، توصیه‌های سیاستی خود را برای سیاست‌گذاری در ایران مطرح کردند، که از جمله آن‌ها می‌توان به مدیریت نرخ ارز، تعدیل دستمزدها با نرخ کمی‌تر از تورم (در صورت کنترل تبعات اجتماعی)، و اصلاحات نهادی مخصوصاً در دستگاه‌های تخصصی (مانند بانک مرکزی و سازمان برنامه‌وبودجه) در جهت استقلال بیشتر اشاره کرد.

دکتر مهدی قاسمی علی‌آبادی، صاحب‌نظر حوزه پولی و بانکی، در سخنرانی با عنوان «جنبه‌های دیده‌نشده بروز تورم در اقتصاد ایران (مروری بر تجارب بین‌المللی)»، با تأکید بر مفهوم ریسک و مدیریت آن، بیان داشتند که دو عامل منجر به تورم می‌شوند: رخدادهای قطعی که بذر تورم را در اقتصاد می‌کارند و محیط نامناسب پولی که تورم در آن رشد می‌کند. به باور ایشان، گرچه هم‌حرکتی بین رشد نقدینگی و تورم در ایران قابل‌ملاحظه است، اما رشد نقدینگی خود معلول عواملی است که اگر به‌درستی موردتوجه قرار نگیرند، عملاً در کنترل تورم راه به جایی نخواهیم برد. بنابراین، در بحث درباره تورم باید یک گام به عقب رفت و ریشه‌های عوامل تورم‌ساز (طرف تقاضا، طرف عرضه یا ساختاری) را مدنظر قرار داد، وگرنه مبارزه صرف با افزایش قیمت‌ها و حجم نقدینگی نمی‌تواند نتیجه مطلوب را در کنترل تورم ایجاد کند. این صاحب‌نظر حوزه پولی در ادامه برخی از مهم‌ترین ریشه‌های تورم را معرفی کردند که عبارت‌اند از: گستردگی پروژه‌های نیمه‌تمام دولتی، ناترازی صندوق‌های بازنشستگی، ناترازی انرژی، تحریم‌ها، کاستی‌های نظام تأمین مالی، خروج سرمایه، مهاجرت نیروی انسانی، بحران بهره‌وری، ترجیح فراگیر سفته‌بازی بر تولید، زنجیره‌های ناقص تولید ناشی از تکنولوژی. دکتر قاسمی، سپس به محیط نامناسب پولی کشور اشاره کردند که از ویژگی‌های آن می‌توان ارتباط نامناسب بین دولت و بانک مرکزی، نظام مالکیت غیرخصوصی بانک‌ها، فقدان نظارت قاعده‌مند بر بانک‌ها، نظارت منفعلانه بدون مدیریت ریسک، و اختلاط وظایف در بانک مرکزی را نام برد. درنهایت، ایشان تأکید کردند که دولت برای کنترل تورم باید ریسک‌های منشأ تورم را برطرف کند و محیط بانکی را به‌نحوی اصلاح کند که برای مدیریت تورم مناسب باشد.

پیش‌نشست سوم

ناترازی‌های مالی و تورم در ایران

شناسنامه سومین پیش‌نشست

عنوان: ناترازی‌های مالی و تورم در ایران

زمان: ۳۰ مهر ۱۴۰۲

مکان: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

دبیر: دکتر جلال منتظری شورکچالی

عضو هیئت‌علمی پژوهشگاه علوم انسانی و
مطالعات فرهنگی و معاون اقتصادی اداره
کل امور اقتصادی و دارایی استان تهران

سخنران اول:

دکتر داود دانش‌جعفری

عضو هیئت‌علمی دانشگاه علامه طباطبایی

و مجمع تشخیص مصلحت نظام

عنوان سخنرانی:

ناترازی‌های بودجه دولت و تورم در ایران

نکات برجسته سخنرانی

- شش عامل «متغیر بودن درآمدهای ارزی ناشی از فروش نفت»، «تحریم‌های بین‌المللی»، «بالابودن سهم تغییر در موجودی انبار از تولید ناخالص داخلی کشور»، «ناترازی ارزی و تشدید آن طی سال‌های اخیر (به دلیل افزایش تقاضا برای خروج ارز)»، و «ناترازی و کسری‌های ساختاری بودجه دولت» ریشه‌های اصلی و توضیح‌دهنده شکاف بین عرضه و تقاضای کل و به تبع آن بروز تورم‌های پایدار و بالا در کشور هستند.
- همواره بخش قابل‌توجهی از کسری بودجه دولت از طریق انتشار پول پر قدرت توسط بانک مرکزی تأمین مالی شده که با لحاظ بحث ضریب فزاینده پولی، این سبک تأمین مالی اثر قابل ملاحظه‌ای بر سطح تورم کشور داشته است.
- ریشه اصلی ناترازی بودجه دولت نبود یک تئوری و ایده مشخص در خصوص وظایف و تکالیف دولت در ایران است و تعریف وظایف بیش از حد توان دولت ریشه اصلی کسری‌های بودجه ساختاری در کشور است که اثرات آن در تورم‌های بلندمدت و پایدار نمود پیدا کرده است.

سخنران دوم:
دکتر موسی شهبازی
دبیر کمیسیون اقتصاد دولت

عنوان سخنرانی: ناترازی بانکی و تورم در ایران

نکات برجسته سخنرانی

- آنچه مسئله ناترازی بانکی در کشور را به یک معضل تبدیل کرده است، مسئله تداوم و پایداری ناترازی در شبکه بانکی کشور است که ریشه آن را باید در ضابطه‌مند نبودن استفاده از ذخایر بانک مرکزی توسط بانک‌ها جستجو کرد.
- «عدم بهره‌مندی از الگوهای مناسب بانک‌داری و به‌هم‌ریختگی در الگوهای کسب و کار بانکی»، «عدم اجرای نظام بانک‌داری بدون ربا»، «نبود الگوی نظارتی کارا»، «ساختار معیوب حاکمیتی شرکتی» و «نداشتن نظام گزیر مطلوب»، به عنوان مهم‌ترین ریشه‌های درون نظام بانکی ناترازی بانکی در کشور هستند.
- نگاه به بانک به عنوان یک منبع لایزال تأمین مالی یکی از اصلی‌ترین ریشه‌های برون نظام بانکی ناترازی در شبکه بانکی کشور است.
- «تعیین تکلیف بانک‌های ناسالم و ممانعت از اضافه برداشت»، «ارزیابی کیفیت دارایی‌های بانک‌ها»، «ایفای نقش فعال سیاست‌گذار پولی» و «نظارت بر کیفیت خلق پول»، به عنوان ضرورت‌های حل مسئله ناترازی در شبکه بانکی کشور باید مورد تأکید قرار گیرند.

سخنران سوم:

دکتر نرگس اکبرپورروشن

عضو هیئت‌علمی پژوهشگاه علوم انسانی و

مطالعات فرهنگی

عنوان سخنرانی:

ناترازی صندوق‌های بازنشستگی و تورم در ایران

نکات برجسته سخنرانی

- عمده صندوق‌های کشور در حال حاضر با ناپایداری و ناترازی، به معنای ناتوانی بلندمدت در تأمین تعهدات کنونی و آتی، مواجه هستند و روند شاخص‌ها در صندوق‌هایی که اکنون پایدار هستند نشان از این دارد که آن‌ها نیز در صورت تداوم وضع موجود، به ناپایداری خواهند رسید.
- با توجه به تکلیف قانونی دولت برای تضمین حقوق افراد تحت پوشش صندوق‌ها از یک سو و نقش قابل توجه تصمیمات و مداخلات دولت در وضعیت کنونی صندوق‌ها، ناترازی‌های صندوق‌ها که به سرعت در حال رشد هستند، حجم وسیعی از مخارج دولت را در آینده به خود اختصاص خواهند داد.
- وضعیت کنونی صندوق‌ها، خود، معلولی از وضعیت تورمی در کشور است، چرا که تورم منجر به شکل‌گیری انتظارات برای افزایش زیاد مستمری‌ها شده و این امر مخارج صندوق‌ها را افزایش داده و به ناترازی‌ها دامن زده است.
- «اصلاحات در نظام بازنشستگی که منجر به بهبود وضعیت مالی صندوق‌ها شود»، «پرهیز از تحمیل قوانین دارای بار مالی تأمین اعتبار نشده به صندوق‌ها (یا پیش‌بینی‌های غیرواقعی و یا غیرقابل‌وصول از منابع مالی)»، «پرداخت به‌موقع تعهدات دولت به صندوق‌های بازنشستگی نظیر سازمان تأمین اجتماعی»، «تقویت استراتژی سرمایه‌گذاری با صندوق‌ها در شرایط تورم بالا»، و «کنترل هزینه‌های صندوق‌ها (از جمله اداری) با سیاست‌های بهبود حکمرانی»، می‌تواند به کنترل تورم کمک کند.

گزارش سومین پیش‌نشست همایش

سومین پیش‌نشست از سلسله نشست‌های همایش ملی «مسئله تورم در ایران؛ ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها» با عنوان «ناترازی‌های مالی و تورم در ایران»؛ یکشنبه مورخ ۳۰ مهرماه ۱۴۰۲ در محل سالن ادب پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی توسط پژوهشکده اقتصاد برگزار شد.

در ابتدای نشست، جناب آقای دکتر جلال منتظری عضو هیئت‌علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی و معاون اقتصادی اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان تهران (دبیر نشست)، ضمن خیر مقدم به حضار در سالن و برخط، با اشاره به فلسفه برگزاری همایش ملی «مسئله تورم در ایران؛ ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها» و هم‌راستایی این فلسفه با رسالت ذاتی پژوهشکده اقتصاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی مبنی بر پرداختن به مسائل و چالش‌های اقتصادی روز جامعه، اظهار امیدواری کرد که خروجی این نشست‌ها و نهایتاً برگزاری همایش ملی مسئله تورم در ایران، در حل یکی از ابرچالش‌های اقتصاد ایران در دهه‌های اخیر یعنی حل معضل تورم‌های بالا و خزنده مثمر ثمر واقع شود. همچنین، وی با توجه به موضوع پیش‌نشست فعلی، بحران ناترازی‌های کشور را علت و ریشه اصلی تورم‌های پایدار در اقتصاد ایران دانستند و تأکید کردند که تشدید این ناترازی‌ها، موجب افزایش محسوس در سطح متوسط و بلندمدت تورم طی سال‌های اخیر شده است.

سپس، جناب آقای دکتر داود دانش‌جعفری، عضو هیئت‌علمی دانشگاه علامه طباطبایی و مجمع تشخیص مصلحت نظام، در سخنرانی خود با عنوان «ناترازی‌های بودجه دولت و تورم در ایران»، از منظر ناترازی تولید کل به علل و ریشه‌های تورم در اقتصاد ایران پرداختند. ایشان در تشریح بحث ناترازی تولید، شش عامل مهم متغیر بودن درآمدهای ارزی ناشی از فروش نفت؛ تحریم‌های بین‌المللی؛ بالابودن سهم تغییر در موجودی انبار از تولید ناخالص داخلی کشور؛ ناترازی ارزی و تشدید آن طی سال‌های اخیر (به دلیل افزایش تقاضا برای خروج ارز)؛ و نهایتاً ناترازی و کسری‌های ساختاری بودجه دولت را به‌عنوان ریشه‌های اصلی و توضیح‌دهنده شکاف بین عرضه و تقاضای کل و به تبع آن بروز تورم‌های پایدار و بالا در کشور برشمردند. در ادامه، دکتر دانش‌جعفری با تأکید بر اینکه مهم است ببینیم

کسری بودجه دولت از چه محلی تأمین مالی می‌شود، بیان کردند که همواره بخش قابل توجهی از کسری بودجه دولت از طریق انتشار پول پر قدرت توسط بانک مرکزی تأمین مالی شده است که با لحاظ بحث ضریب فزاینده پولی، این سبک تأمین مالی اثر قابل ملاحظه‌ای بر سطح تورم کشور داشته است. در نهایت، دکتر دانش‌جعفری ریشه اصلی ناترازی بودجه دولت را نبود یک تئوری و ایده مشخص در خصوص وظایف و تکالیف دولت برشمردند و بیان کردند تعریف وظایف بیش‌ازحد توان دولت در کشور ریشه اصلی کسری‌های بودجه ساختاری در کشور است که اثرات آن در تورم‌های بلندمدت و پایدار نمود پیدا کرده است.

در ادامه، جناب آقای دکتر موسی شهبازی، دبیر کمیسیون اقتصاد دولت؛ در سخنرانی خود با عنوان «ناترازی بانکی و تورم در ایران»، با طبیعی دانستن بروز ناترازی بانکی در یک یا چند سال خاص، به این نکته اشاره کردند که آنچه مسئله ناترازی بانکی در کشور را به یک معضل تبدیل کرده است، مسئله تداوم و پایداری ناترازی در شبکه بانکی کشور است که ریشه آن را باید در ضابطه‌مند نبودن استفاده از ذخایر بانک مرکزی توسط بانک‌ها جستجو کرد. ایشان، با تقسیم علل و ریشه‌های ناترازی بانکی به دو دسته «ریشه‌های درون نظام بانکی» و «ریشه‌های برون نظام بانکی»، از عدم بهره‌مندی از الگوهای مناسب بانکداری و به‌هم‌ریختگی در الگوهای کسب‌وکار بانکی؛ عدم اجرای نظام بانکداری بدون ربا؛ نبود الگوی نظارتی کارا؛ ساختار معیوب حاکمیتی شرکتی و نداشتن نظام‌گیر مطلوب به‌عنوان مهم‌ترین ریشه‌های درون نظام بانکی ناترازی بانکی نام بردند. در سمت دیگر، دکتر شهبازی، نگاه به بانک به‌عنوان یک منبع لایزال تأمین مالی را یکی از اصلی‌ترین ریشه‌های برون نظام بانکی ناترازی در شبکه بانکی کشور دانستند. در نهایت، دکتر شهبازی، تعیین تکلیف بانک‌های ناسالم و ممانعت از اضافه برداشت؛ ارزیابی کیفیت دارایی‌های بانک‌ها؛ ایفای نقش فعال سیاست‌گذار پولی و نظارت بر کیفیت خلق پول؛ را به‌عنوان ضرورت‌های حل مسئله ناترازی در شبکه بانکی کشور مورد تأکید قرار دادند.

سخنرانی سوم و آخر در سومین پیش‌نشدت همایش ملی مسئله تورم در ایران تحت عنوان «ناترازی صندوق‌های بازنشستگی و تورم در ایران» توسط سرکار خانم دکتر نرگس اکبرپورروشن، عضو هیئت‌علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ارائه شد. خانم اکبرپور با ارائه شاخص‌هایی از وضعیت پایداری

صندوق‌های بازنشتگی توضیح داد که عمده صندوق‌های کشور در حال حاضر با ناپایداری و ناترازی، به معنای ناتوانی بلندمدت در تأمین تعهدات کنونی و آتی، مواجه هستند و روند شاخص‌ها در صندوق‌هایی که اکنون پایدار هستند نشان از این دارد که آن‌ها نیز در صورت تداوم وضع موجود، به ناپایداری خواهند رسید. وی با اشاره به این نکته که تعویق پرداخت مستمری‌ها به دلیل آسیب‌پذیری عمده افراد مستمری‌بگیر، پیامدهای اجتماعی، سیاسی و اقتصادی گسترده‌ای در پی دارد، بیان کرد که در حال حاضر، صندوق‌هایی مانند سازمان تأمین اجتماعی که به دلیل عدم پرداخت تعهدات توسط دولت با کسری نقدینگی مواجه هستند، از طریق استقراض از سیستم بانکی و صندوق‌هایی مانند صندوق‌های بازنشتگی کشوری و لشکری از طریق کمک‌های بودجه‌ای دولت کسری‌های خود را تأمین می‌کنند که با در نظر گرفتن شیوه تأمین مالی دولت، اثراتی بر افزایش حجم نقدینگی در کشور داشته است. دکتر اکبرپورروشن تأکید کرد با توجه به تکلیف قانونی دولت برای تضمین حقوق افراد تحت پوشش صندوق‌ها از یک سو و نقش قابل توجه تصمیمات و مداخلات دولت در وضعیت کنونی صندوق‌ها، این ناترازی‌ها که به سرعت در حال رشد هستند، حجم وسیعی از مخارج دولت را در آینده به خود اختصاص خواهند داد که با وجود کسری‌های بودجه، احتمالاً در نهایت منجر به رشد نقدینگی و تشدید تورم خواهند شد. با این حال، وی توضیح داد که وضعیت کنونی صندوق‌ها، خود، معلولی از وضعیت تورمی در کشور است، چراکه تورم منجر به شکل‌گیری انتظارات برای افزایش زیاد مستمری‌ها شده و این امر مخارج صندوق‌ها را افزایش داده و به ناترازی‌ها دامن زده است. بر این اساس، او استدلال کرد که رابطه بین تورم و ناترازی صندوق‌های بازنشتگی رابطه‌ای دوسویه است. در نهایت، رویکردهایی برای کمک به کنترل تورم در این حوزه ارائه شد که عبارت‌اند از: اصلاحات در نظام بازنشتگی که منجر به بهبود وضعیت مالی صندوق‌ها شود؛ پرهیز از تحمیل قوانین دارای بار مالی تأمین اعتبار نشده به صندوق‌ها (یا پیش‌بینی‌های غیرواقعی و یا غیرقابل‌وصول از منابع مالی)؛ پرداخت به‌موقع تعهدات دولت به صندوق‌های بازنشتگی نظیر سازمان تأمین اجتماعی؛ تقویت استراتژی سرمایه‌گذاری صندوق‌ها در شرایط تورم بالا؛ و کنترل هزینه‌های صندوق‌ها (از جمله اداری) با سیاست‌های بهبود حکمرانی.

پیش‌نشست چهارم

تحلیل تورم و روابط بین‌الملل در ایران

شناسنامه چهارمین پیش‌نشست

عنوان: تحلیل تورم و روابط بین الملل در ایران

زمان: ۱۴ آبان ۱۴۰۲

مکان: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

دبیر: دکتر لیلا سادات زعفرانچی

عضو هیئت علمی و رئیس پژوهشکده اقتصاد
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

سخنران اول:

دکتر مصطفی سمیعی‌نسب

عضو هیئت‌علمی دانشگاه امام صادق (ع) و
سرپرست پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات
اجتماعی جهاد دانشگاهی

عنوان سخنرانی:

تحلیلی بر پیامدهای تحریم بر تورم در اقتصاد ایران

نکات برجسته سخنرانی

- بیشترین سهم تورم اخیر کشور در گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها دیده می‌شود.
- بیشترین بار تورم اخیر در کشور بر دهک اول و کمترین بار تورمی بر دهک دهم درآمدی تحمیل شده است.
- تحریم می‌تواند با سوار شدن بر کانال‌های ناکارای داخلی اقتصادی، بر مشکلات اقتصادی کشور از جمله تورم دامن بزند.
- عدم وابستگی تولید داخلی به واردات کالاهای واسطه‌ای و فناورانه بودن تولید داخل، موجب کاهش اثر تحریم بر تولید و در نتیجه کنترل تورم خواهد شد.

سخنران دوم:
دکتر زهرا مشفق

سرپرست گروه اقتصاد بین‌الملل پژوهشکده
امنیت اقتصادی تدبیر

عنوان سخنرانی: دیپلماسی اقتصادی و تورم در ایران

نکات برجسته سخنرانی

- کشور نیازمند تغییر و افزایش شرکاء تجاری خود است و باید دایره شرکاء تجاری ایران گسترش یابد.
- در یک بازه ده‌ساله، روند سرمایه‌گذاری خارجی در کشور نزولی بوده است.
- عضویت ایران در سازمان شانگهای یک دستاورد مهم در دولت سیزدهم است، اما نباید تصور کرد که عضویت در این پیمان‌ها به تنهایی تضمین‌کننده ارتفاع اقتصادی کشور است.
- اجماع ملی در حوزه دیپلماسی اقتصادی کشور، هماهنگی و انسجام نهادها در دیپلماسی اقتصادی، تلاش در جهت اثربخشی موافقت‌نامه‌ها، تقویت شبکه تجاری کشور و استفاده کارا از نهادها و سازمان‌های منطقه‌ای می‌تواند در جهت ارتقاء دیپلماسی اقتصادی کشور مؤثر باشد.

سخنران سوم:

دکتر الناز باقرپور

پژوهشگر و مدرس دانشگاه

عنوان سخنرانی:

تحلیل تورم در ایران و راهکارهای مهار آن

نکات برجسته سخنرانی

- مروری بر متغیرهای کلان اقتصاد و بررسی رشد نقدینگی دهه ۷۰ و ۸۰ و تفاوت آن با دهه ۹۰ در کشور نشان می‌دهد که نقدینگی در ایران می‌تواند علت تورم ماندگار نباشد.
- با جهش‌های نرخ ارز در کشور، معمولاً مخارج دولت سریع‌تر از درآمدهای دولت افزایش یافته و کسری بودجه دولت نیز تشدید می‌شود و لذا حتی کسری بودجه دولت نیز می‌تواند معلول تا علت تورم باشد.
- کسری بودجه و افزایش نقدینگی و حتی تورم در کشور، خود، معلول یک علت واحد با عنوان افزایش و بی‌ثباتی نرخ ارز است. در هر شرایطی باید از افزایش نرخ ارز اسمی جلوگیری نمود، تصحیح ساختار و حذف قدرت انحصار و جلوگیری از قیمت‌گذاری دلخواه به‌عنوان اصلی‌ترین سیاست‌ها در مهار تورم ایران به شمار می‌رود.

گزارش چهارمین پیش‌نشست همایش

چهارمین پیش‌نشست از سلسله‌نشست‌های همایش ملی «مسئله تورم در ایران؛ ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها» با عنوان «تحلیل تورم و روابط بین‌الملل در ایران»؛ به همت پژوهشکده اقتصاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۴ آبان‌ماه ۱۴۰۲ برگزار شد.

در ابتدای نشست، دکتر لیلاسادات زعفرانچی عضو هیئت‌علمی و رئیس پژوهشکده اقتصاد در پژوهشگاه علوم انسانی ضمن ابراز خوشبختی از همراهی حضاران و نیز مخاطبین بر خط در جلسه، به اهمیت و ضرورت پرداختن به مسئله تورم مزمین و پایدار به‌عنوان ابرچالش اقتصاد ایران اشاره نمود. وی با بیان اینکه پرداختن و ریشه‌یابی مسئله تورم هم‌اکنون به‌عنوان یک رسالت در دستور کار پژوهشکده اقتصاد در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی در قالب برگزاری همایشی ملی قرار گرفته است، به برگزاری سه پیش‌نشست برگزارشده این همایش اشاره و عنوان کرد که نشست حاضر مرتبط با تحلیل تورم از منظر حوزه بین‌المللی است. دکتر مصطفی سمیعی‌نسب عضو هیئت‌علمی دانشگاه امام صادق (ع) سخنران اول این نشست با ارائه موضوع «تحلیل پیامدهای تحریم بر تورم در اقتصاد ایران»، ضمن مروری بر شاخص‌های اقتصاد ایران در یک دهه اخیر، به مقایسه تورم ایران با برخی از کشورهای پرداخت. وی با اشاره به اینکه بیشترین سهم تورم اخیر کشور در گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها دیده می‌شود و متأسفانه بیشترین بار تورم بر دهک اول و کمترین بار تورمی بر دهک دهم درآمدی تحمیل شده است، اشاره داشت که تحریم می‌تواند با سوارشدن بر کانال‌های ناکارای داخلی اقتصادی بر مشکلات اقتصادی کشور از جمله تورم، دامن زند. کانال‌های نرخ ارز، افزایش هزینه تولید، کاهش سرمایه‌گذاری و کسری بودجه دولت از جمله کانال‌های واسطه‌ای اثرگذاری تحریم بر تورم است. ایشان با عنوان اینکه باید برای کاهش اثر تحریم‌ها به دنبال رفع مشکلات ساختار اقتصادی ایران بود، به وابستگی تولید داخلی به واردات کالاهای واسطه‌ای و غیر فناورانه بودن تولید داخل و لذا تشدید اثر تحریم بر تولید و در نتیجه افزایش تورم اشاره داشت.

سخنران بعدی این نشست خانم دکتر زهرا مشفق سرپرست گروه اقتصاد بین‌الملل پژوهشکده امنیت اقتصادی تدبیر، با معرفی چهار مؤلفه مستقیم و غیرمستقیم

اثرگذار بر دیپلماسی اقتصادی کشور به اولین مؤلفه با عنوان مؤلفه راهبرد توسعه صادرات اشاره و بیان کرد که متأسفانه کشور ایران در تغییر و افزایش شرکای تجاری موفق عمل نکرده است و دایره شرکای تجاری ما در حال تنگ‌تر شدن است.

در حوزه جذب سرمایه خارجی به‌عنوان مؤلفه دوم اثرگذاری دیپلماسی اقتصادی، وی با اشاره به اینکه پیش‌نیاز جذب سرمایه خارجی، استفاده کارآمد از سرمایه‌های داخلی است عنوان نمود که متأسفانه در یک بازه ده‌ساله، شاهد روند نزولی سرمایه‌گذاری خارجی هستیم. در ادامه، وی با اشاره به مؤلفه سوم، با عنوان عضویت ایران در پیمان‌های دوجانبه و چندجانبه اشاره داشت که عضویت ایران در این پیمان‌ها معمولاً منجر به کاهش تعرفه شده است که متأسفانه اقلام مشمول تعرفه در سبد صادراتی ما چندان دارای اهمیت نیستند. دکتر مشفق با اشاره به عضویت ایران در سازمان شانگهای به‌عنوان یک دستاورد مهم در دولت سیزدهم تأکید کرد که نباید تصور کرد که عضویت در این پیمان‌ها به‌تنهایی بتواند تضمین‌کننده انتفاع اقتصادی باشد و نگاه شبکه‌ای به‌جای قراردادهای انعقادی دوجانبه می‌تواند قدرت چانه‌زنی ایران را در جهان افزایش دهد. او با اشاره به مؤلفه درک ژئوپلیتیک از تحولات منطقه به‌عنوان آخرین مؤلفه دیپلماسی اقتصادی، بیان کرد که بسیار لازم است تا با درک درستی از تحولات جهانی بتوانیم از فرصت‌های پیش‌آمده، بهره‌برداری اقتصادی لازم را داشته باشیم. در ادامه، تعریف یک استراتژی کلان‌کشوری، اجماع ملی در حوزه دیپلماسی اقتصادی کشور، هماهنگی و انسجام نهادها در دیپلماسی اقتصادی، تلاش در جهت اثربخشی موافقت‌نامه‌ها، تقویت شبکه تجاری کشور و استفاده کارا از نهادها و سازمان‌های منطقه‌ای از توصیه‌های سیاستی ایشان در ارتقاء دیپلماسی اقتصادی کشور بود.

خانم دکتر الناز باقرپور مدرس دانشگاه به‌عنوان سخنران پایانی این نشست سخنرانی خود را با عنوان «تحلیل تورم در ایران و راهکارهای مهار آن» ارائه کرد. دکتر باقرپور با ذکر اینکه گام اول در حل مسئله تورم در کشور به ضرورت شناخت مسئله تورم و شناسایی درست علت این بیماری اقتصادی باز می‌گردد، به مرور نظریات اقتصادی در حوزه تورم از جمله تورم ناشی از فشار تقاضا و فشار هزینه و نیز تورم ساختاری پرداخت. وی با مروری بر متغیرهای کلان اقتصاد ایران و اشاره به رشد نقدینگی دهه ۷۰ و ۸۰ و تفاوت آن با دهه ۹۰ در ایران، عنوان نمود

که نقدینگی در ایران می‌تواند علت تورم ماندگار نباشد. او با مروری بر مقایسهٔ جهش‌های نرخ ارز و افزایش نرخ تورم در ایران بیان کرد که با جهش‌های نرخ ارز در کشور، معمولاً مخارج دولت سریع‌تر از درآمدهای دولت افزایش یافته و کسری بودجهٔ دولت نیز تشدید می‌شود و لذا حتی کسری بودجهٔ دولت نیز می‌تواند معلول تا علت تورم باشد. او در خاتمه نتیجه گرفت که کسری بودجه و افزایش نقدینگی و حتی تورم، خود، معلول یک علت واحد با عنوان افزایش و بی‌ثباتی نرخ ارز است. خانم دکتر باقرپور در نهایت با تأکید بر اینکه در هر شرایطی باید از افزایش نرخ ارز اسمی جلوگیری نمود، تصحیح ساختار و حذف قدرت انحصار و جلوگیری از قیمت‌گذاری دلخواه را به‌عنوان اصلی‌ترین سیاست‌ها در مهار تورم ایران عنوان نمود.

پیش نشست پنجم

ارزیابی سیاست‌های ضد تورمی در ایران

شناسنامه پنجمین پیش‌نشست

عنوان: ارزیابی سیاست‌های ضد تورمی در ایران

زمان: ۲۸ آبان ۱۴۰۲

مکان: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

دبیر: دکتر لیلا سادات زعفرانچی

عضو هیئت‌علمی و رئیس پژوهشکده اقتصاد
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

سخنران اول:

دکتر مجید کریمی

مدیرکل دفتر مطالعات بازارهای مالی وزارت

امور اقتصادی و دارایی

عنوان سخنرانی:

عملکرد دولت ایران در مهار تورم

نکات برجسته سخنرانی

- افزایش قیمت کالاهای اساسی در جهان عامل مهمی در تشدید تورم در دو سال اخیر بوده است، اما نقدینگی اصلی‌ترین عامل تورم در بلندمدت محسوب می‌شود.
- عوامل ایجادکننده تورم در کوتاه‌مدت از جمله شوک‌های درونی و بیرونی اقتصاد باعث افزایش نرخ ارز و لذا، افزایش قیمت کالاهای وارداتی و سرریز آن در قیمت تمام‌شده تولید و در نتیجه تورم خواهد شد.
- باتوجه به عدم امکان به‌کارگیری نرخ بهره به‌عنوان ابزار مهار تورم به دلیل سیستم ناتراز بانکی در کشور، دولت سیزدهم بر کنترل مقداری رشد ترازنامه‌های بانکی و تأمین مالی بنگاه‌ها از طریق بازار سرمایه تأکید جدی داشته است.
- تغییر نرخ تسعیر ارز خوراک پتروشیمی‌ها، تقویت منابع ارزی و بودجه‌ای، خرید بی‌واسطه محصولات اساسی از کشور مبدأ، خرید در فصل برداشت محصول، تنوع‌بخشی در استفاده از ارزهای مختلف، پرهیز از وابستگی به ارزهای نفتی و نیز اهمیت تسریع در تأمین مالی پروژه‌های نیمه‌تمام و به‌کارگیری روش‌های تأمین مالی غیربانکی از جمله اقدامات مؤثر این دولت در مهار تورم بوده است.

سخنران دوم:

دکتر محمدحسین معماریان

مدیر گروه بودجه و مطالعات دولت مرکز
پژوهش‌های مجلس

عنوان سخنرانی:

ارزیابی سیاست‌گذاری مالی و بودجه‌ای ایران در مقابله با تورم

نکات برجسته سخنرانی

- دولت در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ با راه‌اندازی سامانه مؤدیان، جلوگیری از فرار مالیاتی و اجرای مالیات بر درآمد اشخاص عملکرد قابل‌قبولی در حوزه مالیات داشته است.
- دولت سیزدهم رویکرد اصلاح کسری تراز عملیاتی را دنبال کرده است.
- اگر روند ۱۴۰۲ در کاهش کسری تراز عملیاتی ادامه یابد، می‌توان در خصوص مهار تورم امیدوار بود.
- به‌رغم وجود ظرفیت برای انتشار اوراق بدهی، عدد اسمی انتشار این اوراق در سال ۱۴۰۱ کاهش یافته است که نیازمند اصلاح رویکرد سیاست‌گذار در این مقوله است.
- پیگیری لایحه آیین‌نامه سیاست اوراق‌سازی بدهی‌های دولت، اجرای حساب واحد خزانه و اجتناب از تنخواه‌گردان بانک مرکزی توسط دولت، سیاست‌های مؤثر ضدتورمی دولت بوده است.
- قیمت‌گذاری حامل‌های انرژی باعث شده که در بخش فرابودجه، دولت با هزینه‌های ناهماهنگی روبرو شود که باید اصلاح گردد.

سخنران سوم:

دکتر احمدرضا جلالی نائینی

عضو هیئت‌علمی مؤسسه عالی آموزش و

پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی

عنوان سخنرانی:

تکانه‌های خارجی، فشار هزینه، و رکود تورمی در اقتصاد ایران

نکات برجسته سخنرانی

- تحلیل تورم همراه رکود در ایران نیازمند چهارچوب خاص نظری جامع است و توجه به یک عامل مثل نقدینگی شاید نتواند آن را توضیح دهد.
- به دلیل ناترازی‌های موجود بانک‌ها، نمی‌توان از افزایش نرخ بهره به عنوان یک ابزار سیاستی مؤثر بهره برد.
- شوک تغییر نرخ ارز (تکانه‌های شوک خارجی) با توجه به ظرفیت جایگزینی ما در تولید و نیز ظرفیت تراز بودجه دولت، می‌تواند تورم ایجاد کند.
- انحراف تورم از روند معمول خود، معمولاً با شوک ارزی همراه بوده، و در کنار رشد نقدینگی نسبتاً باثبات، معمولاً ایران تورم‌های بالا را تجربه کرده است.
- میزان وابستگی در تولیدات سرمایه‌ای به کالاهای واسطه‌ای وارداتی بالاست و از طرفی دیگر درصد پایین هزینه دستمزد در ارزش تولیدات، باعث تأثیرپذیری زنجیره عرضه از شوک ارزی شده و لذا مجاری اثرگذار شوک ارزی تنها محدود به سمت تقاضای اقتصاد نبوده و با تأثیر بر قیمت تمام‌شده بنگاه به انقباض عرضه نیز منجر می‌شود.
- بانک مرکزی در میان‌مدت با تخصیص درست اعتبارات به بخش‌هایی که شتاب در رشد دارند، می‌تواند اقتصاد را در مسیر جایگزینی قرار دهد.
- نیازمند مداخله و نه سرکوب در بازار ارز، اعمال سیاست‌های مداخله‌ای از مجرای یک بسته سیاستی برای کنترل تورم، تخفیف ناطمینانی و ریسک‌های اقتصادی و قانونمندتر شدن محیط کسب و کار هستیم.

گزارش پنجمین پیش‌نشت همایش

پنجمین پیش‌نشت از سلسله‌نشست‌های همایش ملی «مسئله تورم در ایران؛ ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها» با عنوان «ارزیابی سیاست‌های ضد تورمی در ایران» به همت پژوهشکده اقتصاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی در تاریخ ۲۸ آبان‌ماه ۱۴۰۲ برگزار شد.

در ابتدای نشست خانم دکتر لیلاسادات زعفرانچی رئیس پژوهشکده اقتصاد، ضمن اشاره به قرارگرفتن دستور کار برگزاری همایش ملی «مسئله تورم در ایران؛ ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها» در پژوهشکده اقتصاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، با مروری بر سه سرفصل اصلی این همایش، به برگزاری چهار نشست تخصصی با سخنرانی تعدادی از اساتید و متخصصان اشاره کرد.

در ادامه آقای دکتر کریمی، مدیرکل دفتر مطالعات بازارهای مالی وزارت امور اقتصاد و دارایی سخنران اول این نشست با ارائه گزارشی از روند تورم در ایران در سال‌های اخیر و به‌خصوص ابتدای دولت سیزدهم، بر عوامل تشدید تورم در دو سال اخیر از جمله افزایش قیمت کالاهای اساسی در جهان تأکید نمود. وی با اشاره به نقدینگی به‌عنوان اصلی‌ترین عامل تورم در بلندمدت، به عوامل ایجادکننده آن از جمله: کسری بودجه، ناترازی‌های صندوق‌های بازنشستگی و ناترازی در بنگاه‌ها اشاره کرد. وی با اشاره به عوامل تورم در کوتاه‌مدت از جمله شوک‌های درونی و بیرونی اقتصاد که باعث افزایش نرخ ارز می‌شود، عنوان کرد که این افزایش، موجب افزایش قیمت کالاهای وارداتی و سرریز آن در قیمت تمام‌شده تولید و در نتیجه تورم خواهد شد. دکتر کریمی با تبیین عوامل سمت تقاضا از جمله رشد بالای نقدینگی و افزایش سیالیت آن و ناترازی بودجه و فرابودجه، مروری بر عوامل سمت عرضه از جمله افزایش هزینه تولید، شوک ناشی از تحریم‌ها و محدودیت‌های مالی، افزایش قیمت‌های جهانی و ناترازی انرژی داشت.

او با اشاره به عدم امکان به‌کارگیری نرخ بهره به‌عنوان ابزار مهار تورم به دلیل سیستم ناتراز بانکی در کشور، بر پیگیری جدی دولت سیزدهم بر کنترل مقداری رشد ترازنامه‌های بانکی و تأمین مالی بنگاه‌ها از طریق بازار سرمایه اشاره داشت. تغییر نرخ تسعیر ارز خوراک پتروشیمی‌ها، تقویت منابع ارزی و بودجه‌ای، خرید بی‌واسطه محصولات اساسی از کشور مبدأ، خرید در فصل برداشت محصول،

تنوع‌بخشی در استفاده از ارزش‌های مختلف و پرهیز از وابستگی به ارزش‌های نفتی و نیز اهمیت تسریع در تأمین مالی پروژه‌های نیمه‌تمام و به‌کارگیری روش‌های تأمین مالی غیر بانکی را از جمله اقدامات مؤثر این دولت در مهار تورم عنوان نمود. دکتر معماریان، مدیر گروه بودجه و مطالعات دولت مرکز پژوهش‌های مجلس، دومین سخنران این نشست بود. او جهت ارزیابی سیاست‌های مالی و بودجه‌ای دولت طی سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۲، به سه محور: سیاست‌های مالی و تورم، بدهی و تورم، و فرابودجه و تورم اشاره داشت. دکتر معماریان ضمن اشاره به عملکرد قابل‌قبول دولت در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ در حوزه مالیات، به راه‌اندازی سامانه مؤدیان، جلوگیری از فرار مالیاتی و اجرای مالیات بر درآمد اشخاص پرداخت. وی به بهبود کسری تراز عملیاتی دولت در دو سال اخیر نسبت به چهار سال گذشته، اشاره نمود و عنوان کرد که از سال ۱۴۰۰، دولت رویکرد اصلاح کسری تراز عملیاتی را دنبال کرده است. در خصوص مالیات‌ستانی، شاهد رشد درآمد مالیاتی دولت نسبت به سنوات گذشته و رشد حقیقی مالیات‌ستانی بوده‌ایم و سهم مالیات‌ستانی از منابع عمومی دولت در سال ۱۴۰۲ نسبت به روند ده سال گذشته افزایشی بوده است.

دکتر معماریان با اشاره به سیاست‌های انبساطی دولت قبل در سال ۱۴۰۰ به‌عنوان یکی از انتخاب‌های معمول سال نهایی دولت‌ها، به مجوز افزایش دستمزدها از طرف سازمان برنامه‌و بودجه وقت اشاره داشت که در سال ۱۴۰۱ مقداری از این رشد هزینه‌های دولت، روند کاهشی را آغاز کرده است. ایشان بیان کردند که اگر روند ۱۴۰۲ در کاهش کسری تراز عملیاتی ادامه یابد، می‌توان در خصوص مهار تورم امیدوار بود. وی در بخش دوم مباحث خود در خصوص بدهی و تورم، با اشاره به ظرفیت‌سازی دولت قبل در خصوص اوراق بدهی، به کاهش عدد اسمی انتشار اوراق قرضه در سال ۱۴۰۱ و عدم استقبال دولت فعلی در این امر پرداخت و خواستار اصلاح رویکرد سیاست‌گذار در این مقوله شد. دکتر معماریان در ادامه با بیان عدم حرکت در راستای اوراق‌سازی بدهی‌های دولت و سهم صفر اوراق بدهی در شرکت‌های دولتی عنوان نمود که دولت در این زمینه، نمره قابل‌قبولی نداشته است. وی پیگیری لایحه آیین‌نامه سیاست اوراق‌سازی بدهی‌های دولت، اجرای حساب واحد خزانه و اجتناب از تنخواه‌گردان بانک مرکزی توسط دولت را به‌عنوان سیاست‌های مؤثر ضد تورمی دولت سیزدهم عنوان نمود. در بخش سوم ارائه

در زمینه فرابودجه و تورم، قیمت‌گذاری به‌عنوان وجه اصلی فرابودجه دولت عنوان و بیان شد که قیمت‌گذاری حامل‌های انرژی باعث شده که در بخش فرابودجه، دولت با هزینه‌های ناهماهنگی روبرو شود که باید اصلاح گردد.

دکتر احمدرضا جلالی نائینی، عضو هیئت‌علمی مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی سومین سخنران این نشست متذکر شد که تحلیل بحث تورم همراه رکود در ایران نیازمند چهارچوب خاص نظری جامع است و لذا صرف توجه به یک عامل مثل نقدینگی شاید نتواند آن را توضیح دهد. او با توضیح عوامل تحریک تورم و انتظارات تورمی یعنی عوامل سمت تقاضا و عوامل سمت عرضه و عوامل ساختاری، متذکر شد که به دلیل ناترازی‌های موجود بانک‌ها، نمی‌توان از افزایش نرخ بهره به‌عنوان یک ابزار سیاستی مؤثر بهره برد. دکتر نائینی با توضیح یک الگوی برآورد شده براساس مدل DSGE مروری بر یافته‌های این پژوهش داشت. وی بیان نمود که در این الگوی برآورد شده، به موضوع صادرکنندگی نفت کشور ایران و در نتیجه وابستگی در کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای توجه شده و بنابراین در مواقع تغییر نرخ ارز به جایگزینی کالاهای وارداتی و داخلی پرداخته شده است. اینکه شوک تغییر نرخ ارز یا به عبارتی تکانه‌های شوک خارجی به چه میزان می‌تواند تورم ایجاد کند به ظرفیت جایگزینی ما در تولید و نیز ظرفیت تراز بودجه دولت بستگی دارد. وی با توضیح اینکه انحراف تورم از روند معمول خود، معمولاً با شوک ارزی همراه بوده، عنوان نمود که در کنار رشد نقدینگی نسبتاً باثبات، معمولاً ایران تورم‌های بالا را تجربه کرده است. وی با طرح این سؤال که اگر تقاضای کل نمی‌تواند این فشار تورمی را ایجاد نماید پس منشأ آن چیست، توضیح داد که اگرچه میزان وابستگی تولید به واردات کاهش یافته اما این وابستگی همچنان در تولیدات سرمایه‌ای به کالاهای واسطه‌ای باقی است و از طرفی دیگر درصد پایین هزینه دستمزد در ارزش تولیدات، باعث تأثیرپذیری زنجیره عرضه از این اتفاق شده و لذا مجاری اثرگذار شوک ارزی و مکانیسم انتشار آن تنها محدود به سمت تقاضای اقتصاد نبوده و از طریق تأثیر بر قیمت تمام‌شده نگاه به انقباض عرضه نیز منجر می‌شود و البته این فشار بر تولیدات سرمایه‌ای و تخصصی، بیشتر است.

دکتر نائینی با بیان این نکته که بانک مرکزی ناگزیر است بین تولید و تورم یکی را انتخاب کند، بیان کرد که بانک مرکزی باید در میان‌مدت، تورم را هدف‌گذاری

کند. البته هم‌اکنون بانک مرکزی در حال حرکت به این سمت است. اینکه میزان تورم همراه با رشد تولید کجا است، نیازمند برآورد تابع رفاهی است. دکتر نائینی با بیان اینکه معمولاً خروج نرخ تورم از روند، ناشی از شوک ارزی است، بیان کرد که ممکن است تکانه‌های پولی با وقفه اثرگذار باشد اما در یک بازه به‌طور متوسط ده‌ساله، شوک‌های ارزی تأثیر معنادارتری بر افزایش تورم دارند. نرخ رشد پول در سال‌های اخیر، به دو جهت روندی افزایشی داشته است یکی اینکه تقاضای ریال افراد به‌شدت افت داشته است و دیگری اینکه هزینه‌گردش سرمایه بالا رفته است و این دو عامل در ترکیب نقدینگی اثر گذاشته و بر سیاست‌های کنترلی تورم توسط بانک مرکزی مؤثر است. در ادامه وی با بیان پیشنهادهای سیاستی خود، ادامه داد که ما نیازمند درک شرایط و سپس سیاست‌گذاری هستیم. در حال حاضر ابزارهای سنتی سیاست‌های پولی، کارایی بالایی برای جلوگیری از تورم در اقتصاد ایران را حداقل در میان‌مدت ندارند. بانک مرکزی، در میان‌مدت با تخصیص درست اعتبارات به بخش‌هایی که شتاب در رشد دارند، می‌تواند اقتصاد را در مسیر جایگزینی بیندازد. همچنین در این شرایط نرخ سود را نمی‌توان به میزان قابل توجهی افزایش داد چراکه باعث ورشکستگی بانک‌ها خواهد شد. وی بیان نمود که نیازمند مداخله و نه سرکوب در بازار ارز، اعمال سیاست‌های مداخله‌ای از مجرای یک بسته سیاستی برای کنترل تورم، تخفیف ناطمینانی و ریسک‌های اقتصادی و قانونمندتر شدن محیط کسب‌وکار هستیم. سیاست‌های کنترل مقداری اعمال‌شده بانک مرکزی درست است اما باید با کاهش ناترازی سیستم بانکی و نظارت بر سیستم بانکی و محدودکردن آثار سیاست‌های مالی بر ترازنامه بانک همراه باشد.

در پایان، دکتر کریمی با توجه به مباحث ارائه‌شده در خصوص گزاره‌های تعقیب‌شده وزارت اقتصاد در مقابله با تورم بیان نمود که این سیاست‌ها با مباحث ارائه‌شده در نشست نسبتاً همخوانی دارد. او بیان کرد که رشد نقدینگی در سه دهه اخیر می‌تواند ۲۳٪ از روند تورم بالا را توضیح دهد. در این روند، ما سیکل‌هایی را داریم که ناشی از عوامل سمت عرضه است که به‌خصوص تغییرات نرخ ارز می‌تواند در ایجاد این سیکل‌ها تأثیرگذار باشد. اگر سیاست‌گذار نتواند این شوک‌های ارزی را در زمان واردشدن به خوبی مدیریت کند، باعث تأثیر مجدد آن بر نقدینگی و افزایش آن خواهد شد. در عدم کنترل نوسانات شوک وارده، نقدینگی حتی می‌تواند ۴۲٪

از افزایش تورم را توضیح دهد. لذا مسئله مهم کنونی، مدیریت درست ارزی است و این موردی است که دولت تعقیب نموده است. از جمله آزاد شدن منابع هالک که قبلاً بلوکه شده بود و هم‌اکنون برای خرید کالاهای اساسی در دسترس قرار گرفته است. این آزاد شدن شش میلیارد دلار و استفاده آن برای تأمین کالاهای اساسی، مسئله اساسی در سیاست‌های کنترل ارزی است. دکتر کریمی با بیان اینکه در شرایط ناترازی بانک‌ها و در نرخ سودها و نرخ تورم‌های بالا، سیاست نرخ بهره پاسخگو نیست، بیان نمود که دولت مجبور است به سمت سیاست‌های کنترل پولی رود که البته این اتفاق افتاده و نقدینگی توسط بانک مرکزی به میزانی کنترل شده است. وی با بیان اینکه نیازمند حفظ رشد تولید در کنار کنترل تورم هستیم عنوان کرد که دولت، بحث ناترازی بانک‌ها را به‌جد پیگیری می‌کند و در برنامه هفتم توسعه نیز به آن پرداخته شده است.

پیش‌نشست ششم

جنبه‌های غیراقتصادی تورم در ایران

شناسنامه ششمین پیش‌نشست

عنوان: جنبه‌های غیر اقتصادی تورم در ایران

زمان: ۵ آذر ۱۴۰۲

مکان: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

دبیر: دکتر لیلاسادات زعفرانی‌چی

عضو هیئت‌علمی و رئیس پژوهشکده اقتصاد
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

سخنران اول:

دکتر سپیده‌زهره اجاق

عضو هیئت‌علمی پژوهشگاه علوم انسانی و
مطالعات فرهنگی

عنوان سخنرانی:

رسانه‌ها و شکل‌گیری تورم انتظاری: مروری بر عوامل و راه‌حل‌ها

نکات برجسته سخنرانی

- تورم انتظاری با اثرگذاری بر برآورد افراد از توان اقتصادی برای دستیابی به اهداف نه تنها درک اشخاص از برآورده شدن نیازهای پایه‌ای‌شان چون آموزش، مسکن و اشتغال و کیفیت زندگی عینی را متأثر می‌سازد بلکه با تحت تأثیر قرار دادن احساس آنها درباره عدالت یا رضایت‌شان از هزینه‌های زندگی بر کیفیت زندگی ذهنی‌شان اثر می‌گذارد.
- مطالعات نشان می‌دهند که افزایش ۱ درصدی میزان گزارش افزایش قیمت‌ها در رسانه‌ها موجب افزایش ۰/۱ الی ۰/۲ درصد در تورم انتظاری می‌شود. همچنین اخبار مربوط به افزایش تورم نسبت به اخبار کاهش تورم تأثیر قوی‌تری بر انتظارات مخاطبین دارند.
- اخباری که حاوی اظهارات مربوط به تورم در آینده یا تورم فعلی هستند، دقت پیش‌بینی مصرف‌کنندگان را بهبود می‌بخشند ولی گزارش‌هایی که به گذشته ناظر هستند، پیش‌بینی آنها را مختل می‌کنند.
- برای کنترل انتظارات تورمی، مدیریت محتوا مهم‌تر از حجم پوشش است و گزارشگری درست، تربیت روزنامه‌نگاران متخصص اقتصادی و تنظیم رابطه علمی موثق بین روزنامه‌نگاران و متخصصان می‌تواند از موانع کارکرد معیوب رسانه در زمینه ایجاد انتظارات غیر واقعی تورمی جلوگیری نماید.

سخنران دوم:

دکتر شروین مقیمی

عضو هیئت‌علمی پژوهشگاه علوم انسانی و

مطالعات فرهنگی

عنوان سخنرانی:

سیاسی‌شدن معیشت: تأملی از منظر الهیات سیاسی تجدد

نکات برجسته سخنرانی

- جامعه ایران پس از حدود یکصد سال از دوران تجدد خود، اکنون دوران مدرن‌شدن را سپری می‌کند و هسته سخت مدرن‌شدن جایی است که انسان به آن وضعی که هست و نه وضعی که باید باشد، تفسیر می‌شود.
- به بیان مونتسکیو در روح‌القوانین، انسان از انسان قدامی به انسان اقتصادی تقلیل یافته و امر مؤثر ماکیاولی و هسته سخت مدرن‌شدن جامعه دارای وجه اقتصادی است. این انسان اقتصادی است که می‌تواند از درون باعث پوسیده‌شدن پایه وجودی جامعه گردد.
- اگر تناقضی بین گفتار رسمی و عملکرد حاکمیت در حوزه اقتصاد وجود داشته باشد، این چرخش باعث تنزل و تعارض بین آحاد می‌شود.

سخنران سوم:

دکتر سپیده میرمجیدی

عضو هیئت‌علمی پژوهشگاه علوم انسانی و

مطالعات فرهنگی

عنوان سخنرانی:

تأملی پیرامون آثار حقوقی تورم از منظر نرخ جرم

نکات برجسته سخنرانی

- تأثیر جرم بر اقتصاد و اقتصاد بر جرم، دوسویه است. در کنار آثار غیر مستقیم جرم بر اقتصاد از جمله: کاهش احساس امنیت، تضعیف اعتماد عمومی، گسترش رفتارهای ضداجتماعی و فشارهای روانی، گسترش جرم به صورت مستقیم موجب هزینه‌هایی از جمله تأسیس و تجهیز زندان‌ها، به‌کارگیری نیروهای بیشتر قضایی و از بین رفتن بخشی از ثروت خصوصی و عمومی و در نتیجه اتلاف و انحراف بخشی از منابع و امکانات مادی و معنوی کشورها از سمت سرمایه‌گذاری در آموزش، تولید، بهداشت و رشد علم، به سمت مقابله با پیامدهای جرم می‌شود.
- طبق «نظریه فشار مرتن» در زمینه شرایط نابسامان اقتصادی برای وقوع جرم، آمال فرهنگی و ظرفیت‌های اقتصادی جوامع نباید دوگانه باشند. پژوهش‌های انجام شده در کشور نشان می‌دهند که تأثیر تورم از تأثیر بیکاری در شکل‌گیری جرائم، بیشتر است.
- در گفتمان قانون‌گذار کیفری لازم است که در شکل مجازات‌ها و ضمانت‌های اجرایی، مسائل تورمی ملاک رأی قضات قرار گیرد.

سخنران چهارم:

دکتر سیدمحمد رضا امیری طهرانی زاده

عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و

مطالعات فرهنگی

عنوان سخنرانی:

احکام تورم از دیدگاه فقه اقتصادی

نکات برجسته سخنرانی

- به نظر می‌رسد آن چه در عدم پیشرفت شایسته فقه اجتماعی، علی‌رغم نیاز دولت اسلامی به احکام موضوعات و مسائل جامعه دخیل است، گذشته از رویکرد فردی فقه، عدم درک مناسب مفهوم «اجتماعی بودن» در یک پدیده کلان اجتماعی است.
- یکی از اهدافی که برای احکام فقهی به‌ویژه معاملات ذکر می‌شود، عدالت است و تأکید بر عدل به‌اندازه‌ای است که علاوه بر ضرورت آن به‌عنوان یکی از ارکان اجتهاد فقه‌پژوهی، برخی متفکران حوزه از آن به‌عنوان یک قاعده فقهی سخن گفته‌اند.
- با مراجعه و استناد به نصوص بیانگر مقاصد کلی شریعت و خطوط کلی رسالت، می‌توان اقامه قسط و عدل و رفع فقر و عدم تمرکز ثروت در دست اغنیاء را به‌عنوان مقاصد اقتصادی شریعت در نظر گرفت.

گزارش ششمین پیش‌نشست همایش

ششمین پیش‌نشست از سلسله‌نشست‌های همایش ملی «مسئله تورم در ایران؛ ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها» با عنوان «جنبه‌های غیراقتصادی تورم در ایران» به همت پژوهشکده اقتصاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی در تاریخ ۵ آذرماه ۱۴۰۲ برگزار شد. در ابتدای جلسه دکتر لیلاسادات زعفرانچی، دبیر نشست، با اشاره به ظرفیت بالای پژوهشگاه در تنوع رشته‌ای و تخصص‌های مختلف در حوزه علوم انسانی، با استناد به گفته میلتن فریدمن برنده جایزه نوبل اقتصاد در سال ۱۹۷۶، تورم را نوعی مالیات دانست که بدون وضع قانون به مردم تحمیل می‌شود. زعفرانچی با بیان اینکه تورم، نه تنها ثروت مردم، بلکه روش زندگی آنان را نیز تغییر می‌دهد، به وجوه غیراقتصادی تورم اشاره نمود. او با بیان اینکه تورم یک بازی باخت-باخت بین مردم و دولت را ایجاد می‌کند، بیان کرد که امروز در این نشست تلاش داریم تا به برخی از وجوه غیراقتصادی تورم اشاره داشته باشیم و از ظرفیت متخصصان امر در حوزه علوم انسانی استفاده کنیم.

خانم دکتر سیده‌زهرا اجاق عضو هیئت‌علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سخنرانی خود را با موضوع «رسانه‌ها و شکل‌گیری تورم انتظاری: مروری بر عوامل و راه‌حل‌ها» ارائه کرد. وی بیان کرد رسانه‌ها در تعامل با واقعیت، یا به بازتاب واقعیت می‌پردازند و بدین ترتیب کارکرد اطلاع‌رسانی دارند و یا واقعیتی را خلق می‌کنند و با این روش، کارکردهای اقناع و سرگرمی را ایفا می‌کنند. طی ایفای این نقش‌ها، رسانه‌ها به ابهاماتی که عموم درباره موضوعات دارند، پاسخ می‌دهند و درعین حال، می‌توانند موجب ایجاد درک خاصی از موضوع شده و انتظاراتی را پدید آورند. انتظارات ما از آینده بر رفتارهای شخصی و اجتماعی مان اثر می‌گذارد. این عضو هیئت‌علمی گفت: در حوزه اقتصادی، کنشگری رسانه‌ها در بازتاب یا آفرینش واقعیت، واجد اهمیت زیادی است. دریافت اطلاعات درباره افزایش قیمت از رسانه‌ها بر انتظارات تورمی اثر دارد و بر کیفیت زندگی تأثیر می‌گذارد. طبق تعریف سازمان بهداشت جهانی، کیفیت زندگی، درک افراد از موفقیت خود در دستیابی به اهداف و انتظاراتشان است. تورم انتظاری با اثرگذاری بر برآورد افراد از توان اقتصادی‌شان برای دستیابی به اهداف نه تنها درک اشخاص از برآورده شدن نیازهای پایه‌ای‌شان چون آموزش، مسکن و اشتغال و کیفیت

زندگی عینی را متأثر می‌سازد بلکه با تحت تأثیر قرار دادن احساس آن‌ها درباره عدالت یا رضایتشان از هزینه‌های زندگی بر کیفیت زندگی ذهنی اثر می‌گذارد. این موضوع به‌ویژه در شرایطی که هنوز حداقل شرایط مطلوب مادی برای انسان‌ها فراهم نشده، برجسته‌تر است. دکتر اجاق اشاره کرد که مواجهه افراد در برابر اخبار و اطلاعات اقتصادی یا در راستای تثبیت نگرش‌های قبلی‌شان درباره شرایط اقتصادی است و یا موجب تغییر آن می‌شود. ارزش قائل بودن برای اطلاعات قدیمی و به‌روزرسانی دیربهدیر اطلاعات موجب تثبیت اطلاعات می‌شود ولی رسانه‌ها با استفاده از فنونی مانند جاذبه ترس، برجسته‌سازی، چارچوب‌بندی و لحن می‌توانند موضوعات مختلف از جمله تورم را برای مردم مهم ساخته و در اولویت قرار دهند و بر اساس آن، پیش‌بینی و انتظار افراد از افزایش یا کاهش تورم در آینده را شکل دهند. او بیان کرد که مطالعات نشان می‌دهند که افزایش ۱ درصدی میزان گزارش افزایش قیمت‌ها در رسانه‌ها موجب افزایش ۰/۱ الی ۰/۲ درصد در تورم انتظاری می‌شود. همچنین اخبار مربوط به افزایش تورم نسبت به اخبار کاهش تورم تأثیر قوی‌تری بر انتظارات دارند. اخباری که حاوی اظهارات مربوط به تورم در آینده یا تورم فعلی هستند، دقت پیش‌بینی مصرف‌کنندگان را بهبود می‌بخشند ولی گزارش‌هایی که به گذشته ناظر هستند، پیش‌بینی آن‌ها را مختل می‌کنند. دکتر اجاق ضمن اشاره به اثر رسانه از نظر اعتبار آن و جانب‌داری رسانه‌ای، اثر مخاطب، و اثر تخصص بر انتظارات تورمی، نتیجه‌گیری کرد که برای کنترل انتظارات تورمی، مدیریت محتوا مهم‌تر از حجم پوشش است. با توجه به این‌که گزارش‌های مغرضانه و نادرست نه‌تنها در سطح خرد بر رفتار اثر دارند بلکه در سطح کلان نیز موجب کاهش رفاه اجتماعی می‌شوند، او گزارشگری درست، تربیت روزنامه‌نگاران متخصص اقتصادی و تنظیم رابطه علمی موثق بین روزنامه‌نگاران و متخصصان را ضروری و مهم دانست.

دکتر شروین مقیمی سخنران دوم این نشست، سخنرانی خود را با عنوان «سیاسی‌شدن معیشت: تأملی از منظر الهیات سیاسی تجدد» ارائه نمود. این عضو هیئت‌علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی بحث خود را با این سؤال که چگونه معیشت، سیاسی شده و باعث نارضایتی عمومی و کلی می‌شود، آغاز کرد. وی با بیان این نکته که ما در جامعه ایران با ساحتی تحت عنوان الهیات سیاسی روبرو هستیم و این الهیات در حال تغییر است، بیان کرد که زمانی که

این تغییر رخ می‌دهد، تورم و انتظاراتی که به وجود می‌آورد به نارضایتی منجر می‌شود. دکتر مقیمی اشاره کرد که جامعه ایران پس از بیش از صد سال از دوران تجدد خود، اکنون دوران مدرن‌شدن را سپری می‌کند و هسته سخت مدرن‌شدن جایی است که انسان باید به آن وضعی که هست و نه وضعی که باید باشد، تفسیر می‌شود. او با اشاره به گفته هابز گفت: انسان چیزی را می‌شناسد که خودش ساخته باشد و با اشاره به بیان مونتسکیو در روح‌القوانین در خصوص تقلیل‌یافتگی انسان از انسان قدمایی به انسان اقتصادی اشاره کرد که در مدرنیته، مطالبات انسان از اقتصاد شروع می‌شود، هسته سخت مدرن‌شدن، اقتصادی است و امر مؤثر ماکیاولی، اقتصادی است.

وی با بیان اینکه متأسفانه امروز نه تنها مسئله مردم، بلکه مسئله بدنه حاکمیت هم اقتصادی است و اگر ما تناقضی بین گفتار رسمی و عملکرد حاکمیت داشته باشیم، این چرخش باعث تنزل و تعارض آحاد می‌شود، اشاره کرد که متأسفانه انسان اقتصادی آرمان‌خواه نبوده و برای دستیابی به اهداف والا، خود را به خطر نمی‌اندازد و این انسان اقتصادی است که می‌تواند از درون باعث پوسیده‌شدن پایه وجودی جامعه گردد.

خانم دکتر سپیده میرمجیدی، عضو هیئت‌علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی بحث خود را با عنوان «تأملی پیرامون آثار حقوقی تورم از منظر نرخ جرم» ارائه کرد. وی با این مقدمه که اساساً وقوع جرم و گسترش اعمال مجرمانه، جوامع را با بحران‌های زیادی روبه‌رو می‌کند، بیان کرد که تولد جرم‌شناسی برای کشف علت‌های وقوع جرائم بوده است. دکتر میرمجیدی، تأثیر جرم بر اقتصاد و اقتصاد بر جرم را دوسویه عنوان کرد و اشاره کرد که بحث فعلی، متمرکز بر تأثیر اقتصاد بر جرائم است. وی گفت در کنار کاهش احساس امنیت، تضعیف اعتماد عمومی، گسترش رفتارهای ضداجتماعی، فشارهای روانی، گسترش جرم به صورت مستقیم موجب هزینه‌هایی می‌شود؛ از جمله تأسیس و تجهیز زندان‌ها، به‌کارگیری نیروهای بیشتر قضایی و پلیسی و البته از بین رفتن بخشی از ثروت خصوصی و عمومی. همچنین موجب اتلاف و انحراف بخشی از منابع و امکانات مادی و معنوی کشورها از سرمایه‌گذاری در آموزش، تولید، بهداشت، رشد علم به سمت مقابله با پیامدهای جرم می‌شود. بنابراین، از پیامدهای گسترش جرم در جامعه این است که رشد و توسعه اقتصادی را با مانع جدی مواجه می‌سازد. او با توجه

به تعبیری از اقتصاد جرم، از جمله: شبیه‌بودن رفتار مجرم به یک رفتار اقتصادی در هزینه- فایده ارتکاب جرم، اقتصاد مبارزه با جرم و روش‌های آن و تأثیر اقتصاد بر شکل‌گیری جوامع افزود: تورم می‌تواند بر نوع جرائم نیز تأثیرگذار باشد. دکتر میرمجیدی با اشاره به «نظریه فشار مرتن» بیان کرد که این نظریه بر روی شرایط نابسامان اقتصادی برای وقوع جرم مانور می‌دهد و بیان می‌کند که آمال فرهنگی و ظرفیت‌های اقتصادی جوامع نباید دوگانه باشند. این عضو هیئت‌علمی با اشاره به پژوهش انجام‌شده در دانشگاه تهران بیان کرد که تأثیر تورم از تأثیر بیکاری در شکل‌گیری جرم، بیشتر است. در ادامه دکتر میرمجیدی با اشاره به این امر که میزان ارتکاب جرائم مالی به‌نسبت سطح تورم در جامعه افزایش یافته است، به بحث عدالت کیفری و جلوگیری از سیاست‌زدگی این عرصه پرداخت. او با بیان اینکه ضعف کاربست یافته‌های تجربی در نظام عدالت کیفری، ارزش کیفری در جامعه را پایین آورده است، به برخی رخدادهای خوب حقوق کیفری در ایران از جمله جایگزینی حبس، قانون کاهش حبس‌های تعزیری و سند تحول قضایی در گفتمان قانون‌گذار کیفری که قاضی را ملزم نموده که در شکل مجازات‌ها و ضمانت‌های اجرایی، مسائل تورمی را ملاک قرار دهد، اشاره داشت.

آقای دکتر سیدمحمدرضا امیری طهرانی‌زاده به‌عنوان سخنران پایانی نشست، بحث خود را با موضوع «احکام تورم از دیدگاه فقه اقتصادی» ارائه کرد. ایشان بیان داشت با توجه به رویکرد فردی فقه شیعی، مایه شگفتی نیست که درباره تورم چونان یکی از مصادیق پدیده‌های کلان اجتماعی جدید و به تعبیری مستحدثه، حکم فقهی و فتوایی از سوی مراجع صادر نشده باشد. البته فضلا و برخی مجتهدان حوزه‌های علمیه درصدد بحث و تحقیق درباره موضوعات اجتماعی از دیدگاه فقه برآمده‌اند. به نظر می‌رسد آنچه در عدم پیشرفت شایسته فقه اجتماعی، علی‌رغم نیاز دولت اسلامی به احکام موضوعات و مسائل جامعه دخیل است، گذشته از رویکرد فردی فقه، عدم درک مناسب مفهوم «اجتماعی بودن» در یک پدیده کلان اجتماعی است. دکتر امیری بیان کرد که یکی از اهدافی که برای احکام فقهی به‌ویژه معاملات ذکر می‌شود، عدالت است. تأکید بر هدف قسط و عدل به‌اندازه‌ای است که علاوه بر ضرورت توجه به عدالت به‌عنوان یکی از ارکان اجتهاد فقهی، برخی متفکران حوزه از آن به‌عنوان یک قاعده فقهی سخن گفته‌اند. البته قاعده عدالت هنوز به‌عنوان یکی از قواعد فقهی پذیرفته‌عام، مطرح نیست. استاد مطهری

و استاد حکیمی عدم توجه به عدالت در دستگاه اجتهادی را بزرگ‌ترین کاستی حوزه می‌دانند. این عضو هیئت‌علمی بیان کرد که لازمه اسلامی بودن یک سیاست اقتصادی، توانایی آن بر تأمین مقاصد کلان شریعت است. با مراجعه و استناد به نصوص بیانگر مقاصد کلی شریعت و خطوط کلی رسالت، می‌توان اقامه قسط و عدل و رفع فقر و عدم تمرکز ثروت در دست اغنیاء را به‌عنوان مقاصد اقتصادی شریعت در نظر گرفت. وی گفت درحالی‌که مالیات تورمی از طریق انتقال قدرت خرید از صاحبان درآمد ثابت و نیمه ثابت به دولت، انتقال قدرت خرید از طلبکاران به بدهکاران، انتقال قدرت خرید از سپرده‌گذاران به وام‌گیرندگان، انتقال قدرت خرید از کارگران و حقوق‌بگیران به کارفرمایان و سرمایه‌داران، انتقال قدرت خرید از توده مردم به اقلیت اولین دریافت‌کننده نقدینگی، توزیع مجدد درآمد و ایجاد شکاف طبقاتی، افزایش نرخ مؤثر مالیات، بی‌تفاوت بودن نسبت به سطوح مختلف درآمدی، بی‌تفاوت بودن نسبت به تغییرات نامتناسب قیمت‌ها و درآمدها، اختلال در انجام تعهدات مدت‌دار و اختلال در وظایف پول، موجب گسترش بی‌عدالتی در جامعه می‌شود. دکتر امیری اشاره کرد که مصلحت در درجه اول، در این است که دولت از حداکثر ظرفیت مالیات‌پذیری جامعه استفاده کند. اگر همچنان کسری بودجه باقی بماند، به انتشار اوراق بهادار متوسل شود و از حداکثر ظرفیت استقراضی و مشارکتی جامعه استفاده نماید. البته استفاده از حداکثر ظرفیت در این دو نمونه، بستر مساعد می‌خواهد و ممکن است این بستر در کوتاه‌مدت مهیا نباشد. از این‌رو، دولت موظف است در بلندمدت، بدون فوت وقت، بستر لازم برای این امر را مهیا سازد و تسامح در این امر از وی پذیرفته نیست و موجب سلب مسئولیت دنیوی و اخروی از وی نمی‌شود.

پیش نشست هفتم

تورم و اثرات آن بر رشد اقتصادی

شناسنامه هفتمین پیش‌نشست

عنوان: تورم و اثرات آن بر رشد اقتصادی

زمان: ۱۹ آذر ۱۴۰۲

مکان: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

دبیر: دکتر نرگس اکبرپورروشن

عضو هیئت‌علمی پژوهشگاه علوم انسانی و
مطالعات فرهنگی

سخنران اول:

مصطفی فرخ‌فال

رئیس گروه شاخص قیمت مصرف‌کننده مرکز

آمار ایران

عنوان سخنرانی:

اندازه‌گیری تورم در مرکز آمار ایران

نکات برجسته سخنرانی

- مبنای پرسش از نمونه‌ها برای گردآوری اطلاعات، قیمت‌هایی است که کارگاه‌ها کالاها و خدمات خود را به خانوارها می‌فروشند.
- روش طبقه‌بندی COICOP ۱۹۹۹ مبنای گروه‌بندی کالاها و خدمات برای محاسبه شاخص قیمت است که در این روش کالاها و خدمات متناسب با هدف مصرف طبقه‌بندی می‌شوند.
- مصاحبه مستقیم، اطلاعات ثبتي، قیمت‌های آنلاین و مصاحبه تلفنی (بیشتر برای خدمات) مهم‌ترین روش‌های گردآوری اطلاعات برای این طرح هستند.
- تعداد خانوارهای نمونه شهری و روستایی از سال ۱۴۰۰ به ترتیب ۱۹ و ۱۸ هزار خانوار است و اقلام مدنظر شامل ۴۶۰ قلم در مناطق شهری و ۳۳۶ قلم در مناطق روستایی است.
- تعداد کارگاه‌های موردنظر در مناطق شهری و روستایی به ترتیب ۶۵ و ۹ هزار است و حدود ۲۶۰ هزار مظنه قیمت در مناطق شهری و ۱۲۰ هزار مظنه در مناطق روستایی در هر نمونه‌گیری اخذ می‌شود.
- روش مورد استفاده مرکز آمار ایران برای محاسبه شاخص قیمت‌ها میانگین هندسی نسبت قیمت‌ها (روش Jevons) با رویکرد لاسپیرز است.

سخنران دوم:

دکتر مرتضی عزتی

عضو هیئت‌علمی دانشگاه تربیت مدرس

عنوان سخنرانی:

نظریهٔ مقداری پول؛ تولید و تورم در ایران

نکات برجسته سخنرانی

- سیاست‌گذاران پولی و بسیاری از پژوهشگران از نظریهٔ مقداری پول این برداشت اولیه را دارند که مقدار تولید و سرعت گردش پول ثابت است و براین اساس با افزایش (کاهش) حجم نقدینگی تورم افزایش (کاهش) می‌یابد.
- دو سیاست مهم محدود کردن بانک‌های خصوصی در عرضهٔ وجوه و افزایش نرخ بهره مهم‌ترین سیاست‌های پولی طی ۹ ماه اخیر در راستای کنترل حجم نقدینگی بوده‌اند.
- نتیجهٔ سیاست انقباضی درپیش‌گرفته‌شده، علاوه بر کاهش قیمت، کاهش تقاضا، کاهش سرمایه‌گذاری، کاهش تولید و کاهش سرعت گردش پول است؛ روندی که درنهایت، باتوجه به مشکلات معیشت مردم، منجر به افزایش غیرمنطقی هزینه‌های جبرانی دولت و متعاقباً افزایش نقدینگی و بازگشت روند تورمی خواهد شد.
- راهبرد افزایش تولید سیاست صحیح موردنیاز در شرایط کنونی اقتصاد است که متعاقباً می‌تواند تورم را هم کاهش دهد.

سخنران سوم:

دکتر اعظم احمدیان

عضو هیئت‌علمی پژوهشکده پولی و بانکی

عنوان سخنرانی:

آسیب‌پذیری رشد اقتصادی از تورم

نکات برجسته سخنرانی

- صادرات، تصمیمات استقراض و وام، ایجاد انحراف در توزیع درآمد، پس‌انداز، و افزایش هزینه سرمایه مهم‌ترین کانال‌های اثرگذاری تورم و رشد اقتصادی هستند.
- اقتصاد کشور در دوره‌های رکودی عموماً با افزایش تورم مواجه بوده، ولی در دوره‌های رونق عمدتاً کاهش تورم را تجربه کرده است، و لذا رابطه بین تورم و رشد اقتصادی غیرخطی است.
- آستانه نرخ تورم برای تغییر در رفتار نسبت به رشد اقتصادی ۲۵ درصد برآورد می‌شود.
- بیشترین آسیب تورم به بخش کشاورزی، سپس صنعت، و درنهایت به بخش خدمات وارد می‌شود.
- اثر تورم بر رشد اقتصادی در کوتاه‌مدت و بلندمدت منفی است، اما در بلندمدت از اثر منفی آن کاسته می‌شود.
- هم‌زمانی نااطمینانی نرخ تورم با نااطمینانی سایر متغیرها نظیر نرخ ارز، نقدینگی و قیمت سهام می‌تواند اثر منفی نرخ تورم را تشدید نماید، و لذا توجه به اثرات تورمی سیاست‌ها در کوتاه‌مدت و بلندمدت در هنگام سیاست‌گذاری‌های اقتصادی ضروری است.

گزارش هفتمین پیش‌نخست همایش

هفتمین پیش‌نخست از سلسله‌نشست‌های همایش ملی «مسئله تورم در ایران؛ ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها» با عنوان «تورم و اثرات آن بر رشد اقتصادی در ایران»؛ مقارن با هفته پژوهش، روز یکشنبه مورخ ۱۹ آذرماه ۱۴۰۲ در محل سالن ادب پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی توسط پژوهشکده اقتصاد برگزار شد. در ابتدای نشست، سرکار خانم دکتر نرگس اکبرپورروشن عضو هیئت‌علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی (دبیر نشست)، ضمن خیر مقدم به حضار در سالن و برخط، به اهمیت و حساسیت محاسبه شاخص‌های اقتصادی اشاره کرد و با تأکید بر شاخص قیمت مصرف‌کننده، که برای محاسبه تورم مورد استفاده قرار می‌گیرد، به این نکته اشاره نمود که زیربنای هر مطالعه تجربی آماری برخوردار از داده‌های باکیفیت است، و بنابراین، باتوجه به موضوع همایش، پیش از هر چیز باید دانست شاخص قیمت مصرف‌کننده چگونه محاسبه می‌شود. ایشان با این مقدمه از سخنران نخست دعوت کردند تا به سخنرانی بپردازند.

سپس، جناب آقای دکتر مصطفی فرخ‌فال، رئیس گروه شاخص قیمت مصرف‌کننده مرکز آمار ایران، در سخنرانی خود با عنوان «اندازه‌گیری تورم در ایران»، به جزئیات روش محاسبه شاخص قیمت مصرف‌کننده در مرکز آمار ایران پرداختند. ایشان با تأکید بر اینکه مرکز آمار ایران به‌طور ماهانه به گردآوری اطلاعات از نمونه‌ها و محاسبه شاخص می‌پردازد، توضیح دادند که مبنای پرسش قیمت‌هایی است که کارگاه‌ها کالاها و خدمات خود را به خانوارها می‌فروشند. ایشان با معرفی روش طبقه‌بندی COICOP ۱۹۹۹، که مبنای گروه‌بندی کالاها و خدمات برای محاسبه شاخص قیمت است، توضیح دادند که در این روش کالاها و خدمات متناسب با هدف مصرف طبقه‌بندی می‌شوند. وی با بیان اینکه مصاحبه مستقیم، اطلاعات ثبتي، قیمت‌های آنلاین و مصاحبه تلفنی (بیشتر برای خدمات) مهم‌ترین روش‌های گردآوری اطلاعات برای این طرح هستند، نحوه انتخاب اقلام برای قیمت‌گیری، چگونگی انتخاب کارگاه‌ها، و مشخصه اقلام نمونه را تشریح کردند. ایشان در ادامه به جزئیات نمونه‌گیری در این طرح پرداختند و بیان کردند که تعداد خانوارهای نمونه شهری و روستایی از سال ۱۴۰۰ به ترتیب ۱۹ و ۱۸ هزار خانوار است و اقلام مدنظر شامل ۴۶۰ قلم در مناطق شهری و ۳۳۶ قلم در مناطق روستایی است.

همچنین، تعداد کارگاه‌های موردنظر در مناطق شهری و روستایی به ترتیب ۶۵ و ۹ هزار است و حدود ۲۶۰ هزار مظنه قیمت در مناطق شهری و ۱۲۰ هزار مظنه در مناطق روستایی در هر نمونه‌گیری اخذ می‌شود. آقای فرخ‌فال، با معرفی روش‌های مرسوم محاسبه قیمت نسبی، بیان کردند که روش مورد استفاده مرکز آمار ایران برای محاسبه شاخص قیمت‌ها میانگین هندسی نسبت قیمت‌ها (روش Jevons) با رویکرد لاسپیرز است. ایشان با توجه به سهم قابل توجه اجاره‌بها در شاخص قیمت، به ارائه توضیحاتی در این خصوص پرداختند و بیان کردند که بیش از ۳۰ هزار خانوار مستأجر نمونه به شش گروه مساوی تقسیم می‌شوند (حدود ۵ هزار خانوار) و جهت قیمت‌گیری به هر خانوار دو بار در سال، به فاصله شش ماه، مراجعه حضوری می‌شود.

پس از آن، خانم دکتر اکبریور با اشاره به رابطه مناقشه‌انگیز بین تورم و رشداقتصادی، نظریه‌های اقتصادی در این خصوص را به‌طور خلاصه بیان کردند و با تأکید بر نتایج گاهاً متضاد بین تورم و بیکاری در مطالعات تجربی مختلف (اعم از ارتباط مثبت، منفی و خنثی)، توضیح دادند که بسیاری از اقتصاددانان بر این باورند که این ارتباط اصولاً غیرخطی است، به این معنی که در نرخ‌های تورم پایین، افزایش تورم می‌تواند به رشد اقتصادی کمک کند، اما در نرخ‌های بالای تورم، این رابطه معکوس می‌شود.

در ادامه، جناب آقای دکتر مرتضی عزتی، عضو هیئت‌علمی تربیت مدرس؛ در سخنرانی خود با عنوان «نظریه مقداری پول: تولید و تورم در ایران»، بر این موضوع تأکید کردند که سیاست‌گذاران پولی و بسیاری از پژوهشگران از نظریه مقداری پول این برداشت اولیه را دارند که مقدار تولید و سرعت گردش پول ثابت است و بر این اساس با افزایش (کاهش) حجم نقدینگی تورم افزایش (کاهش) می‌یابد؛ این در حالی است که در واقعیت هم سطح تولید و هم سرعت گردش پول متغیر هستند. ایشان با اشاره به اینکه بر اساس این برداشت، تلاش دولت برای کنترل حجم نقدینگی بوده است، تشریح کردند که دو سیاست مهم محدود کردن بانک‌های خصوصی در عرضه وجوه و افزایش نرخ بهره مهم‌ترین سیاست‌های پولی طی ۹ ماه اخیر بوده‌اند. دکتر عزتی بر این نکته تأکید کردند که تحقق روابط موردانتظار در تئوری نیازمند وجود شرایطی است که الزاماً در واقعیت اقتصاد مشاهده نمی‌شوند و مبتنی بر آن، استدلال کردند که نتیجه سیاست انقباضی

درپیش‌گرفته‌شده، علاوه بر کاهش قیمت، کاهش تقاضا، کاهش سرمایه‌گذاری، کاهش تولید و کاهش سرعت گردش پول است؛ روندی که درنهایت، باتوجه‌به مشکلات معیشت مردم، منجر به افزایش غیرمنطقی هزینه‌های جبرانی دولت و متعاقباً افزایش نقدینگی و بازگشت روند تورمی خواهد شد. ایشان اضافه کردند که راهبرد افزایش تولید سیاست صحیح موردنیاز در شرایط کنونی اقتصاد است که متعاقباً می‌تواند تورم را هم کاهش دهد. براین‌اساس، ایشان بر اهمیت و ضرورت ایجاد فضای مناسب سرمایه‌گذاری و توقف سیاست‌های انقباضی تأکید کردند.

سخنرانی سوم و آخر در هفتمین پیش‌نخست همایش ملی مسئله تورم در ایران تحت عنوان «آسیب‌پذیری رشد اقتصادی از تورم» توسط سرکار خانم دکتر اعظم احمدیان، عضو هیئت‌علمی پژوهشکده پولی و بانکی، ارائه شد. خانم دکتر احمدیان پس از بیان سیر نظری رابطه تورم و رشد اقتصادی، صادرات، تصمیمات استقراض و وام، ایجاد انحراف در توزیع درآمد، پس‌انداز، و افزایش هزینه سرمایه را به‌عنوان مهم‌ترین کانال‌های اثرگذاری تورم و رشد اقتصادی معرفی کردند. ایشان، سپس، با بررسی شواهد آماری دوره ۱۳۷۰-۱۴۰۱، رابطه بین رشد اقتصادی و تورم را به‌صورت کلی و به‌تفکیک بخش‌ها تحلیل کردند و بیان کردند که اقتصاد کشور در دوره‌های رکودی عموماً با افزایش تورم مواجه بوده، ولی در دوره‌های رونق عمدتاً کاهش تورم را تجربه کرده است، و براین‌اساس، نتیجه گرفتند که رابطه بین تورم و رشد اقتصادی غیرخطی است و آستانه نرخ تورم برای تغییر در رفتار نسبت به رشد اقتصادی را ۲۵ درصد برآورد نمودند. در ادامه، دکتر احمدیان با استفاده از تجزیه و تحلیل توابع عکس‌العمل آنی رشد بخش‌های اقتصادی نسبت به شوک مثبت تورم نشان دادند که بیشترین آسیب تورم به بخش کشاورزی، سپس صنعت، و درنهایت به بخش خدمات وارد می‌شود، و اثر تورم بر رشد اقتصادی در کوتاه‌مدت و بلندمدت منفی است، اما در بلندمدت اثر منفی آن کاسته می‌شود. در آخر، ایشان با تأکید بر اینکه هم‌زمانی نااطمینانی نرخ تورم با نااطمینانی سایر متغیرها نظیر نرخ ارز، نقدینگی و قیمت سهام می‌تواند اثر منفی نرخ تورم را تشدید نماید، توجه به اثرات تورمی سیاست‌ها در کوتاه‌مدت و بلندمدت را در هنگام سیاست‌گذاری‌های اقتصادی ضروری دانستند.

پیش‌نشست هشتم

واکاوی علل تورم و راهکارهای کنترل

آن در ایران

شناسنامه هشتمین پیش‌نشست

عنوان: ارزیابی سیاست‌های ضد تورمی در ایران

زمان: ۱۹ آذر ۱۴۰۲

مکان: دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبایی

دبیر: دکتر لیلاسادات زعفرانچی

عضو هیئت‌علمی و رئیس پژوهشکده اقتصاد
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

سخنران اول:

دکتر عباس شاکری

عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی

عنوان سخنرانی:

علل و پویایی‌های تورم در ایران

نکات برجسته سخنرانی

- ابر تورم کشور بعد از سال ۱۳۹۶ منجر به شکل‌گیری بازی بُرد- باخت بین عدّه‌قلیلی از منتفعین تورم و باخت توده‌ زیادی از مردم شده است.
- بعد از نظر فریدمن در خصوص بستن سرمنشأ پول، ده‌ها جانشین برای پول خلق شده و بعد از دهه ۱۹۷۰ با آزاد شدن منابع مالی در اقتصاد جهانی، رابطه نقدینگی و پول بسیار پیچیده‌تر شده است.
- اگرچه به‌طور عمده در ایران عنوان می‌شود که با افزایش نقدینگی تورم ایجاد می‌شود، از سال ۱۳۹۶ تا کنون نقدینگی کشور دچار تغییرات قابل‌ توجهی نبوده، اما تورم بسیار شتاب گرفته است.
- در کشف پویایی‌های تورم باید تحلیل حکمرانی، تحلیل نظام بانکی و همه مسیرهایی که این انعطاف‌ناپذیری ماندگار را ایجاد نموده مورد دقت نظر قرار گیرد.

سخنران دوم:
دکتر حسین درودیان
کارشناس و پژوهشگر پولی

عنوان سخنرانی: علل تورم در دوران بی‌ثبات و با ثبات اقتصادی در ایران

نکات برجسته سخنرانی

- نوع اول تورم در ایران مربوط به دوره‌های ثبات و آرامش سیاسی و اقتصادی است و مهم‌ترین نماد آن تورمی در حدود $14/5\%$ است. در دوره‌های غیر آرامش سیاسی و اقتصادی، کشور معمولاً با بی‌قراری نرخ ارز، شاهد تورم‌های بالا و در حدود $33/5\%$ بوده است.
- دلاری شدن اقتصاد ایران موجب شده که در دوره‌های بی‌ثباتی اقتصادی، جهش قیمت دارایی‌ها نظیر مسکن حتی جلوتر از رشد قیمت ارز افزایش یابد.
- در دوره‌های ثبات و آرامش اقتصادی، تورم بیشتر به عوامل طرف تقاضا و نقدینگی مرتبط می‌شود در حالی که در دوره‌های بی‌ثباتی اقتصادی، دسترسی واقعی به منابع ارزی می‌تواند جریان تورمی بالا را ایجاد نماید.
- در دوره‌های بی‌ثباتی و جهش‌های ارزی، ابزار ضدتورمی به کار رفته در دوره‌های آرامش اقتصادی کارا نخواهد بود.

سخنران سوم:
دکتر علی نصیری اقدم
عضو هیئت‌علمی دانشگاه علامه طباطبایی

عنوان سخنرانی: بررسی علل تورم و اثر تغییرات دستمزد

نکات برجسته سخنرانی

- تورم در هیچ کجا و هیچ زمان پدیده‌ای پولی نبوده است. «چارلز گودهارت» بیان می‌کند که هیچ نظریه عمومی برای تورم وجود ندارد و اگرچه نظریه‌های عمومی تورم تأکید دارند که خلق پول باعث تورم خواهد شد، اما اینگونه نظریه‌ها اعتبار خود را از دست داده‌اند.
- در ایران قیمت دارائی‌ها از جمله مسکن و ارز باعث تعدیل سایر قیمت‌ها می‌شود و تنها کسانی قادر نیستند قیمت‌های نهایی خود را تغییر دهند که مزد و حقوق بگیران ثابت به شمار می‌روند. سرکوب دستمزدها تبعات اجتماعی مخربی دارد.
- سیاست کنترل ترازنامه جز برای بانک‌های بدرفتار، موجب محدود کردن رشد اقتصادی از طریق بالا رفتن هزینه تأمین مالی برای تولید خواهد شد.

گزارش هشتمین پیش‌نشست همایش

هشتمین پیش‌نشست از سلسله نشست‌های همایش ملی «مسئله تورم در ایران؛ ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها» با عنوان «واکاوی علل تورم و راهکارهای کنترل آن در ایران»؛ مقارن با هفته پژوهش، ۱۹ آذرماه ۱۴۰۲ توسط پژوهشکده اقتصاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی با همکاری معاونت پژوهشی دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبایی در دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبایی، برگزار شد.

در ابتدای جلسه دکتر لیلاسادات زعفرانچی، دبیر نشست ضمن تبریک هفته پژوهش و خوشامدگویی به حضار در جلسه و مخاطبین برخط، از معاونت پژوهشی دانشکده اقتصاد علامه به واسطه عهده‌داری برگزاری هشتمین پیش‌نشست همایش ملی «مسئله تورم در ایران: ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها» تشکر کرد و اظهار امیدواری نمود که این تعاملات سازنده بین عرصه پژوهش و آموزش بتواند منشأ اثرات خیری در حل مسائل اقتصادی کشور شود. وی با مروری بر پیشینه فعالیت‌های انجام‌شده در دبیرخانه همایش، از دکتر عباس شاکری، استاد دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبایی دعوت نمود تا به‌عنوان اولین سخنران، مباحث خود را ارائه نماید.

دکتر عباس شاکری سخنرانی خود را با مروری بر جنبه‌های تاریخی تورم در ایران آغاز نمود. وی با اشاره به ابر تورم بعد از سال ۱۳۹۶ در ایران عنوان کرد که این تورم منجر به شکل‌گیری بازی بُرد- باختی بین عده قلیلی از منتفعین تورم و باخت توده زیادی از مردم شده است. او با بیان اینکه تورم خنثی نیست، به نظریه‌های طرف عرضه و تقاضای تورم و نیز تورم ساختاری اشاره داشت. دکتر شاکری با اشاره به تاریخچه پول در جهان عنوان کرد که بعد از نظر فریدمن در خصوص بستن سرمنشأ پول، ده‌ها جانشین برای پول خلق شده و بعد از دهه ۱۹۷۰ با آزاد شدن منابع مالی در اقتصاد رابطه نقدینگی و پول بسیار پیچیده‌تر شده است. به‌طوری‌که بعد از سال ۲۰۰۷ و ۲۰۰۸ میلادی با بحث وام‌های پریسک می‌بینیم که با افزایش نقدینگی تورم قابل‌ملاحظه‌ای مشاهده نمی‌شود. او بیان کرد که به‌طور عمده در ایران عنوان می‌شود که با افزایش نقدینگی ما شاهد تورم هستیم، که به نظر می‌رسد نیازمند پاسخی مبتنی بر شواهد است و از سال ۱۳۹۶ تاکنون

برای نقدینگی کشور اتفاق خاصی نیفتاده درحالی‌که تورم چنین شتاب گرفته است. وی با بیان اینکه قطعاً بودجه دولت نیاز به اصلاحات دارد، عنوان نمود که با وجود تورم بالا هم‌اکنون نیز بودجه دولت رشد کمی داشته است. او با تأکید بر کشف پویایی‌های تورم اظهار نمود که باید در تحلیل حکمرانی، تحلیل نظام بانکی و همه مسیرهایی که این انعطاف‌ناپذیری ماندگار را ایجاد نموده دقت نظر کرد.

دکتر حسین درودیان، پژوهشگر و کارشناس پولی و بانکی، دومین سخنران این جلسه بحث خود را با تقسیم‌بندی دو نوع و یا دو دسته تورمی در کشور آغاز کرد. وی با عنوان اینکه نوع اول تورم در ایران مربوط به دوره‌های ثبات و آرامش سیاسی و اقتصادی می‌شود و ما آن را در کل دهه ۸۰ و یا چند سال پس از جنگ و دهه ۹۰ تا دوره تحریم تجربه کردیم، مهم‌ترین نماد آن را تورمی در حدود ۱۴/۵٪ دانست. در دوره‌های غیر آرامش و ثبات کشور معمولاً با بی‌قراری نرخ ارز کشور تورم‌های بالا در حدود بیش از ۳۳/۵٪ را تجربه نموده است. وی با اشاره به فاصله زیاد این دو گروه تورمی در کشور عنوان کرد که در دوره‌های ثبات و آرامش، تورم بیشتر به عوامل تقاضا و نقدینگی مرتبط می‌شود و علل سنتی تورم تا حدود زیادی می‌تواند تورم را توضیح دهد، درحالی‌که در دوره‌های بی‌ثباتی معمولاً دسترسی واقعی به ارز می‌تواند جریان تورمی بالا را ایجاد نماید. در این دوره‌ها قیمت ارز مرجع شده و قطع دسترسی‌های ارزی خود را در افزایش سایر قیمت‌ها نشان می‌دهد. در این شرایط معمولاً سیاست قیمت‌گذاری دستوری توصیه می‌شود که عملاً موفق نخواهد بود. دکتر درودیان با بیان اینکه ما معمولاً در ایران میانگین تورم همه دوره‌ها را به‌عنوان تورم اعلام می‌کنیم بیان کرد که به نظر می‌رسد این میانگین انعکاس همه واقعیت تورم در ایران نیست. وی با اشاره به دلاری شدن اقتصاد ایران تأکید کرد که در دوره‌های بی‌ثباتی جهش قیمت‌های دارایی‌هایی نظیر مسکن حتی جلوتر از رشد قیمت ارز افزایش می‌یابد. این پژوهشگر پولی و بانکی عنوان کرد که نباید در دوره‌های بی‌ثباتی و جهش‌های ارزی، ابزار ضد تورمی دوره‌های آرامش را به کار گرفت چون کاربردی نخواهد داشت. او نتیجه گرفت که کاهش تورم فعلی نیازمند احیاء چشم‌انداز اقتصادی ایران است.

دکتر نصیری‌اقدم عضو هیئت‌علمی دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبایی به‌عنوان سخنران پایانی جلسه مباحث خود را با دو نکته کلیدی آغاز نمود. اول اینکه تورم در هیچ کجا و هیچ زمان پدیده‌ای پولی نبوده است و دوم اینکه باید در

شرایط فعلی دستمزدها را بالا بُرد. او با اشاره به گفتهٔ «چارلز گودهارت» بیان کرد که ما هیچ نظریهٔ عمومی برای تورم نداریم. وی با اشاره به نظریه‌های عمومی‌تر تورم از جمله تئوری فریدمن عنوان کرد که اگرچه این نظریه‌ها تأکید بر این دارند که خلق پول زیاد باعث کمبود کالا و در نتیجه تورم خواهد شد، اما اعتبار خود را از دست داده‌اند. دکتر نصیری‌ا قدم با اشاره بر این امر که اگر به درون‌زایی پول قائل باشیم دیگر نمی‌توانیم بر مباحث فریدمن پایبند باشیم، عنوان کرد که اصولاً عرضهٔ پول بعد از تقاضای پول فعال می‌شود و یا به عبارتی نیاز به نقدینگی، قبل از خلق پول ایجاد می‌شود. وی بیان کرد که در ایران قیمت دارائی‌ها از جمله مسکن و ارز باعث تعدیل سایر قیمت‌ها می‌شود و تنها کسانی قادر نیستند قیمت‌های نهایی خود را تغییر دهند که حقوق‌بگیران ثابت به شمار می‌روند. او بیان کرد که نمی‌توانیم مسئلهٔ تورم در ایران را به نقدینگی فرو بکاهیم. ما در ۵ الی ۶ سال اخیر شاهد سرکوب دستمزدها بوده‌ایم که تبعات اجتماعی مخربی دارد، درحالی‌که در این حالت رشد اقتصادی سرکوب خواهد شد. وی با بیان اینکه سیاست کنترل ترازنامه جز برای بانک‌های بدرفتار معنایش محدود کردن رشد اقتصادی خواهد بود، به بالا رفتن هزینهٔ تأمین مالی برای تولید اشاره داشت. در پایان عنوان نمود که باید ایجاد موازنهٔ اقتصادی در اقتصاد تعقیب شود و در این صورت به‌شدت نیازمند افزایش دستمزدها هستیم.

گزارش پیش‌نشست‌های همایش ملی «مسئله تورم در ایران: ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها»

یادداشت

Institute for Humanities
and Cultural Studies

**Report of the pre-meetings
of the national conference**

Inflation Problem in Iran: Roots, Effects and Policies

Faculty of Economics, Institute for Humanities and Cultural Studies

Edited by:

Leyla Sadat Zafaranchi
Jalal Montazeri Shoorekchali
Narges Akbarpour-Roshan

January 24, 2024

ISC

02230-57085